ԵՐԵՍՈՒՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողամասին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲԼԻ
Ամսական Մէկ ռուբլի

Ամերիկա տարեկան	6 դօլար
Եւրօպա »	30 ֆրանկ
Պարսկաստան »	10 ռուբլի
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել	40 կոպ.

Մարիամ Ստեփանեան Մնացականեանը իր որդկերանցով յայտնում է ազգականներին ու ծանօթներին, որ ամսիս 10-ին, պատարագից յետոյ ժամը 12-ին, կը կատարվի հոգեհանգիստ՝ առաջնի անմոռանալի որդու և վերջինների Թանգագին եղբօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ԳԵՈՐԳԵԱՆ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆՑԻ

մահվան տարեդարձի առիթով Նորաշէնի ս. Աստուածածին եկեղեցում։

ԹԻՖԼԻՍԻ

3-րդ իգական գիմնազիայի հոգաբարձական խորհուրդը յայտնում է ծնողներին և նրանց փոխարինող անձանց, որ 1908—1909 թւի ուսումնական տարվայ սկզբից ուսման վարձը աւելանում է և նշանակված է այս կարգով. [illegible] տարեկան—75 ռուբ., 1, 2 և 3-րդ դասարաններում—80 ռուբ., 4, 5, 6 և 7-րդ դասարաններում—85 ռուբ.: [illegible] 1908 թ. օգոստոսի 1-ից, իսկ հիններից 1909 թ. յունվարի 1-ից: [illegible] 1-ին խմբի 1-ին կիսամեակի վարձը 37 ռուբ. 2-րդ կիսամեակինը—38 ռուբ. 2-րդ խմբի 1-ին և 2-րդ կիսամեակների կիսամեակի վարձը—40 ռուբ. 3-րդ խմբի 1-ին կիսամեակի վարձը—42 ռուբ. և 2-րդ կիսամեակինը—43 ռուբ.: Իսկ 8-րդ դասարան [illegible] վարձը—50 ռուբ.: [illegible]

(3, 6, 9) 3—3

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Մանուկ-Յովնանեանց Skr-Ցականեանց, [illegible] «Մշակի» խմբագրութեան։

(ա.) 6—6

ՇՓՈԹ ԴՐՈՒԹԻՒՆ

II

Տեղապահութիւնը ստեղծել է շփոթ դրութիւն և չէ կարողանում պարզել բաւական պարզ բաները։ [illegible]

Իսկ այդ կանոնների իմաստով իւրաքանչիւր 2 տարին մի անգամ ընտրվում են ամբողջ թեմից պատուիրակներ, որոնք իրանց կողմից ընտրում են հոգաբարձական կազմի կէսը չորս տարի ժամանակամիջոցով։

Եթէ մի րոպէ թողնենք այդ կանոնները և թոյլ տանք, որ հին պատուիրակները ընտրեն հոգաբարձուներ, այն ժամանակ ինչ կը դուրս գայ.—մի անտրամաբանական գործողութիւն, այն է, որ հին պատուիրակները վերապահած կը լինեն վեց տարվայ լիազօրութիւն, որովհետև նրանք արդէն մի անգամ երկու տարի առաջ ընտրել են հոգաբարձուների, իսկ այժմ էլ ընտրում են նորերին չորս տարվայ ժամանակամիջոցով։

Չը պէտք է մոռանալ, որ նոր կանոնների իմաստով պատուիրակների ժողովը լրացուցիչ ընտրութիւններ չէ անում, այլ հերթական ընտրութիւններ։ Եթէ ընտրութիւնները լրացուցիչ նշանակութիւն ունենային, այն ժամանակ դրա մասին յատկապէս յիշատակված կը լինէր կանոնների մէջ։

Իսկ այդպիսի յատուկ յիշատակութիւններ չը կան։

Մինչ մի այդպիսի հասարակ խնդիր անմատչելի էր Էջմիածնի ներկայ գործողների վերահասութեան համար և նրանք չը կարողացան որոշ դիրք բռնել դրա վերաբերութեամբ։

Տեղապահութեան ժամանակ սա արդէն երկրորդ խոշոր դէպքն է, որ Էջմիածինը անկարող է հանդիսանում լուծել հասարակ խնդիրը և իր տատանումներով ու համակերպվելու հակումներով ստեղծում է կնճիռներ և բարդութիւններ, ուր նրանք ամենևին գոյութիւն չունեն։

Վարչական անընդունակութիւնը երևան եկաւ առաջին պատասխանատու քայլերում։

Եւ հէնց այդ եզրակացութիւնն է միակ ուսանելի բանը ներկայ գործում։

Այժմ արդեօք կը կայանան ընտրութիւնները թէ աշնանը—դա չունի սկզբունքային նշանակութիւն։ Եթէ ուզում են՝ թող յետաձգեն ընտրութիւնները, բայց այն ժամանակ պէտք է լաւ խմբագրել ընտրական յայտարարութիւնները և յետոյ նրանց հրատարակել։

Այո, պէտք է խոստովանել, որ տեղապահութեանը չէ աջողվում անել ոչինչ փոքր ի շատէ կատարեալ և կանոնաւոր։

Շփոթ դրութիւնը ստեղծվել է Էջմիածնի միջամտութեամբ և թող ինքն Էջմիածինն էլ կրէ բարոյական պատասխանատուութիւնը։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Մասնաւոր աղբիւրից տեղեկանում ենք, որ Ախալքալաքի շրջանում երևան է եկել մի մեծ աւազակախումբ, որը յունիսի վերջերում հանդիպելով Սաղամօ Թուրք գիւղի կալուածատէր Ասլան աղայից և բօրչալուեցի երեք անուանի թուրքերի, որոնք քաղաքից վերադառնում էին վերոյիշեալ գիւղը, սպանում և կողոպտում է նրանց։

Երբ սպանութեան մասին լուր են ստանում ՝սաղամեցիները, անմիջապէս օգնութիւն են կանչում հարևան թիւրք գիւղերից։ Գալիս են Գանձայից 30 ձիաւորներ և գնում են որոնելու սպանվածների դիակները։

Ճանապարհին նրանք գտել են սպանվածներից մէկի դիակը, իսկ Ասլան աղայի և միւս երկու թուրքերի դիակները գտնում են յաջորդ օրը միայն, այն էլ հայ կաթօլիկ Հեշտրա գիւղի սահմաններում։

Դէպքի տեղն է գալիս գաւառապետր և հարևան գիւղերում խուզարկութիւններ կատարելուց յետոյ ձերբակալում է մի քանի հայեր, և ապա յայտարարում է, որ էկզեկուցիա է նշանակելու շրջանայ հայ գիւղերի վրա։

Խօսում են, որ աւազակախումբը բաղկացած է մօտ 60 հոգուց ինտերնացիօնալ կազմով, այսինքն նրա մէջ մտնում են հայեր, թուրքեր և այլն։

Յիշում են նաև սպանողների անունները։

Յուլիսի 4-ին մի քանի անյայտ թուրքեր Կարծախ գիւղի տաւարը քշելու պատրուակով յարձակվում են և սպանում մի հայի և մի ուրիշին էլ վիրաւորում։

Մանրամասնութիւնների մասին կը հաղորդենք յետոյ։

—

Դարաչիչագից հեռագրում են „Зак." լրագրին, որ 8-րդ դասարանի գիմնազիստ Սուլթանովը առաւօտեան սպանել է աշակերտ Չալաբովին և վիրաւորել աշակերտ Մելիք-Անդրէասովին, իսկ ինքն էլ վիրաւորված է փորի մասից։

—

Թիւրքական մի բողոք

Վանի ազատամիտ թիւրքերը ուղարկել են արտաքին գործերի մինիստրին հետևեալ բողոքը.

«Մենք, փադիշահի հաւատարիմ հպատակներս, դիմում ենք ձեզ, փաշա-էֆէնդի, խոնարհաբար խնդրելով ձեզ ուշադրութիւն դարձնել այն դրութեան վրա, որ ստեղծվել է շնորհիւ տեղական իշխանութիւնների թուլութեան։ Մեր և քրիստոնեաների, մասնաւորապէս հայերի, միջև երբէք թշնամութիւն չէ եղել։ Երկար տարիներ մենք ապրում ենք միասին, և մենք տեսնում ենք, թէ ինչպէս հայերը, որոնք մեղադրվում են երևակայական յանցանքների մէջ, վաստակում են տանջանքով իրանց օրական հացը։ Մենք հաւատացնում ենք, որ նրանք գոնէ, որոնք քաղաքումն են ապրում, ոչինչ կապ չունեն յեղափոխականների հետ։ Այդ պատճառով մենք խնդրում ենք, փաշա-էֆէնդի, ծանուցանել փադիշահին, որ եթէ կառավարութիւնը կուզենայ շարունակել այդ գործողութիւնները, մեր երկիրը կը թշուառանայ և բոլորը սովամահ կը լինեն, ոչ միայն քրիստոնեաները, այլ նոյնպէս և մահմեդականները։

«Ներկայ դրութիւնը այնպէս է, որ թշուառութիւնը սպառնում է մեր ընտանիքներին, որովհետև այս խառնակութիւնների և անընդհատ սպանութիւնների պատճառով մեզանից շատերը հիւանդացել են։

«Ուրեմն, մենք ձեզ խոնարհաբար խնդրում ենք ուշադրութեան առնել մեր խնդրագիրը և միջոցներ ձեռք առնել խաղաղեցնելու ազգաբնակութիւնը։

«Լուր է պտտում, որ մի նոր կոտորած է պատրաստվում։ Մենք ցանկանում ենք, որ նախատեսվեն այդ յանցանքները, ձերդ գերազանցութիւն։

«Հաւատացէք, ձերդ գերազանցութիւն, որ մեզ ղեկավարում է միմիայն մի ցանկութիւն, այն է՝ տեսնել, որ ազգաբնակութիւնը խաղաղվի և վերսկսէ իր ընդհատված աշխատանքները յօգուտ և ի փառս մեր թանգագին հայրենիքի»։ («Pro Arm.»)

—

Սարսափը Վանում

Թիւրք կառավարութեան հաւաստիացումների հակառակ, զօրքերն աւերում են Վանի գաւառը. ազգաբնակութիւնը զինաթափ անելու պատրուակով և Եւրօպային հաւատացնելու համար, թէ ապստամբութիւն կայ, իշխանութիւնները խուզարկութիւններ են կատարում բոլոր գիւղերում։ Գիւղացիները ստիպված են հին զէնքեր գնել, որպէս զի կարողանան յանձնել։

Թահիր-փաշայի որդի Ջէվդէտ-բէյի հրամանով, անլսելի տանջանքների են ենթարկում բնակիչներին։ Խաչէնում այդ գազանութիւնները գործադրվեցին տասը օր շարունակ. կանայք բռնաբարված են, ցահել աղջիկները մահվան դուռն են հասած. եօթ մարդ և երկու կին մեռել են գանակոծութիւնից. յիսուն կանայք նիսամեռ են։ Մի քանիսները տանջանքներից խուսափել են ինքնասպանութիւն գործելով։ Ազգաբնակութիւնը սարսափահար է և ուզում է խմբովին գաղթել։

Գարգարի ազգաբնակութիւնը, յուսահատութեան դուռը հասնելով, պաշտպանվում է զէնքը ձեռքին։

(«Pro Armenia»)

—

Կ օ պ է ն հ ա ն գ է ն.—Նախագահ Ֆալիէր «Վէրիտէ» զրահակիր նաւով ժամանեց։ Թագաւորը, արքայական ընտանիքի անդամները, արտաքին գործերի մինիստրը և ֆրանսիական միսսիայի պաշտօնեաները ողջունեցին նախագահին զրահակրի վրա։ Թագաւորը և նախագահը ճանապարհ ընկան Տօլտբօդէն, ուր դիմաւորեցին մինիստրները, դիպլօմատիական մարմնի անդամները, քաղաքացիական և զինւորական իշխանութիւնները, որից յետոյ կառքով գնացին Ամալիէնբօրգ ամրոցը հուսարների ուղեկցութեամբ։ Փողոցներում երէկվանից կանգնած էին զօրքերը։

Լ օ ն դ օ ն.—«Times»-ին հեռագրում են Թաւրիզից յուլիսի 6-ից, որ քաղաքը, բացի մուշտէիդների թաղից, կատարեալապէս յեղափոխականների ձեռքումն է։ Կարգը վերականգնելու համար ուղարկված շահի հետևակ գունդը վայր գցեց զէնքերը և համազգեստը և փախաւ տները։ Յուլիսի 5-ի առաւօտեան՝ ժողովրդական պարագլուխները հաւաքվեցին մզկիթում և որոշեցին յարձակում գործել մուշտէիդների, շահի կողմնակիցների, թաղի վրա, որպէսզի ուժով վերացնեն կղերական ազդեցութիւնը, սակայն ռուսաց ընդհանուր հիւպատոսը խոստացաւ հեռագրել շահին և ձեռք բերել ընդհանուր ներումն և հրաման մուշտէիդների ժողովները ցրելու համար։ Յուլիսի 6-ի առաւօտեան՝ մզկիթի առաջ պատերի վրա փակցված էին գրգռիչ պրօկլամացիաներ, որոնցով կոչ էր անվում ժողովրդին գործել սեփական նախաձեռնութեամբ։ Մի փոքր յետոյ յայտնի դարձաւ, որ պատասխանը Թէհրանից ստացված է։ Մուշտէիդները վազեցին փողոցներով ամբոխի հռհռոցների ուղեկցութեամբ։ Կռիւը սակայն շարունակվում է։ Շահի հատ հատ կողմնակիցներին կոտորում են ամեն տեղ, ուր միայն կարելի է գտնել նրանց։ Գլխաւոր դահիճ Րահիմ խանը մահվան պատժի ենթարկվեց փողոցում, ժողովրդի աչքի առաջ։

Թ ա ւ ր ի զ.—Որովհետև շահը չը համաձայնվեց, որ մուշտէիդները, որոնց դէմ գրգռված է ժողովուրդը, հեռանան քաղաքից, յուլիսի 7-ին, ժամը 4-ին, սկսվեց սաստիկ հրացանաձգութիւն և թնդանօթաձգութիւն յեղափոխականների և շահի կողմնակիցների միջև։

Կ. Պ օ լ ի ս.—Երիտասարդ Թիւրքերի կոմիտէտը յանձնեց պետութիւնների հիւպատոսներին Մօնաստիրում մի յիշատակագիր։ Կուսակցութիւնը յայտնում է ի գիտութիւն հիւպատոսների՝ իր մարդասիրական ազատամիտ ծրագիրների մասին։ Կուսակցութիւնը, որ կազմվել է օսմանեան լիգայի անունով միութեան և առաջադիմութեան նպատակներով, դնում է իր առաջին և գլխաւոր վերջնական նպատակ՝ անկեղծ կերպով աջողեցնելու մտցնել կեանքի մէջ 1876 թւի սահմանադրութիւնը. երկրորդ՝ (...Թողված է) վերաբերմունքը դէպի ոչ-մահմեդականները, կարծելով որ սահմանադրութեան ռէժիմի իրագործումը կը ծառայէ բոլորի բարօրութեան, առանց խտրութեան ցեղի և կրօնի. երրորդ՝ եռանդուն միջոցների գործադրումը միայն ամենածայրայեղ դէպքերում, երբ անհրաժեշտ է պատժել ազատութեան կատաղի թշնամիներին, այսինքն ինքնապաշտպանութեան դրութեան մէջ գտնվելու ժամանակ. չորրորդ՝ լիգան խուսափում է անտեղի արիւնհեղութիւնից, սակայն վախենում է, որ այս անգամ՝ ևս հին Թիւրքիայի կառավարութիւնը արիւնհեղութիւն կառաջացնէ մահմեդականների և ոչ-մահմեդականների միջև, որպէսզի պատասխանատուութիւնը գցէ երիտասարդ-Թիւրքերի կուսակցութեան վրա. հինգերորդ՝ յայտարարում է, որ ռազմական կազմակերպութիւնը չի յարձակվի գիւղերի վրա, այլ կը պաշտպանէ նրանց՝ չէտանեւրից և կը քարոզէ բարի համաձայնութիւն և եղբայրութիւն ժողովուրդների միջև. վեցերորդ՝ որպէս օրինակ թէ կառավարութիւնը ինչպէս է վարվում, լիգան մատնացոյց է անում այն բանի վրա, որ Շէմսի-փաշան Րէսնիում տեղի ունեցած դէպքը իր բաշիբօզուկներից բաղկացած անձնական պահակախմբի հետ՝ ցոյց տուեց որպէս սերբիական դէպք։ Լիգան խնդրում է հիւպատոսներին ծանուցանել պետութիւնների կառավարութիւններին յիշատակագրի բովանդակութիւնը։ («Հ. Գ.»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՂԾԻՔՆԵՐ ԵՒ ԿԵՂԾԻՔՆԵՐ

—

Այն խմբակը, որ հանդէս է եկել պաշտպանելու Ներսիսեան դպրոցի այժմեան հոգաբարձութեան բողոքը և նրա ջանքերը՝ ոտնակոխ անել ժողովրդի ընտրողական իրաւունքները, իր արտայայտութիւնը գտնում է «Զանգակ» նորաբոյս թերթի մէջ։

Այդ թերթը, կամենալով անբասիր և անմեղ հրատարակել տեղապահ Սուրէնեանին, մեղադրում է Սաթունեան արքեպիսկոպոսին, որպէս թէ սա է փորձել ոտնակոխ անել Ներսիսեան դպրոցի կանոնադրութիւնը, որը՝ որպէս թէ՝ մինչև այժմ գոյութիւն է ունեցել և գործադրվել է։ Ամեն մի խօսքի մէջ ստութիւն և կեղծիք։

Որպէսզի փաստերը խօսեն և ոչ «զանգակեան» անհիմն դատողութիւնները, որպէսզի հայ ժողովուրդը իմանայ, որ եթէ, ճշմարիտ, խախտվել կամ ոտնակոխ է եղել որևէ կանոնադրութիւն, այդ խախտողը և ոտնակոխ անողը հէնց ինքը տեղապահ Սուրէնեանն է և ոչ այլ ոք, մենք առաջ կը բերենք հետևեալ դօկումենտները։

Ի դէպ յիշենք և չը մոռանանք, որ Սաթունեան արքեպիսկոպոսը մինչև վերջին օրերս եղել է միշտ սիրելին այն խմբակի, որ այսօր դատափետում է նրան, և շարունակ գովասանքների է արժանացել այդ խմբակի տրամադրութիւններն արտայայտող թերթերում։ «Մշակը» վերապահութեամբ և քննադատօրէն է վերաբերվել Սաթունեան արքեպիսկոպոսի գործունէութեան և ներկայ դէպքում ոչ թէ Սաթունեանին է պաշտպանում, այլ ժողովրդական այն իրաւունքները, որ այդ խմբակը, իր Թայֆայական շահերից դրդված, աշխատում է ոտնակոխ անել տեղապահ Սուրէնեանի աջակցութեամբ։ Իսկ ո՞վ է մեղաւոր, որ ներկայ դէպքում արդարութիւնը և իրաւունքը Սաթունեան արքեպիսկոպոսի կողմն են։

Դատեցէք ինքներդ հետևեալ փաստերից.

1) Թիֆլիսի առաջնորդ Սաթունեանը յայտարարութեամբ 3 յունիսի 1908 թ. № 407 դիմում է տեղապահ Սուրէնեանին և հարցնում.

«Այսու դիմելով Ամենապատուութեան Ձերոյ, խնդրեմ գհրահանգութիւնս 1) ի նորոյ ընտրելո՞ց են պատուիրակք, թէ հրաւիրեսցէն ընտրողք ներկայ հոգաբարձութեան. 2) ժամանակամիջոց իրաւանց ընտրող պատուիրակաց համայի՞ չորս ամ, թէ յետ ընտրութեանց իրաւունք պատուիրակաց կորուսանեն զօրութիւն»։

Ապա մի լրացուցիչ գրութեամբ 6 յունիսի № 413 առաջնորդը հարցնում է տեղապահին.

«Յընտրութիւն թեմական պատուիրակաց մասնակցելո՞ց են կանայք, 25 թէ՞ 21 ամենից են իրաւունք մասնակցելոյ ընտրութեան և որքա՞ն ժամանակեայ ծխական պարտ է լինել»։

Տեսնենք այժմ ինչ է պատասխանում տեղապահը, յունիսի 11-ին, № 404 գրութեամբ.

«Մի յայտարարութիւն Չեր 3-ն և 6-ն համարներում (№ 407 և 413), [illegible]

Այժմ մի այլ դիտողութիւն:

«Մշակի» երեկվայ համարում տպված, որ տեղապահ Սուրէնեան Թիֆլիսի առաջնորդ եղած ժամանակ հրատարակել է 1894 թ. հրահանգ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձական ընտրութեան մասին, որի § 35-րդի մէջ ասված է բառ առ բառ. «Յետ ընտրելոյ զհոգաբարձուս իրաւունք պատգամաւորաց համարին ընդ միշտ լուծեալ»:

Չենք կարծում, որ մի առաջնորդ թոյլ տար իրան ջնջել Մատթէոս կաթողիկոսի կանոնադրութեան մի կէտը, առանց կաթողիկոսի հաւանութեան: Ուրեմն եթէ ջնջված է Մատթէոս կաթողիկոսի կանոնադրութեան այն կէտը, որ իրաւունք է տալիս պատուիրակներին պահել իրանց լիազօրութիւնները 4 տարի, այդ ջնջումը կատարել են Սուրէնեանը և Խրիմեան կաթողիկոսը և ոչ Սաթունեանը:

Ինչո՞վ բացատրել ուրեմն տեղապահ Սուրէնեանի նոր կարգադրութիւնը՝ յետաձգել ընտրութիւնները: Շատ պարզ պատճառով: Տեղապահը կամ մոռացել է ոչ միայն 1894-ին իր հրատարակած հրահանգը և նոյնիսկ մի քանի օր առաջ իր արած կարգադրութիւնը. կամ, որ ամենահաւանականն է, ենթարկվել է խմբակի կողմից որոշ ճնշման, այն ճնշման, որին ենթարկվեց Խրիմեանը Յովնանեան դպրոցի գործում, երբ իր տուած կոնդակին հակառակ կոնդակ տուեց...:

Տեսնենք ուրիշ կեղծիքները: Ներկայ հոգաբարձութիւնը ընտրվել է Փոխարքայի 1905 թ. հրատարակած «Ժամանակաւոր կանոնների» հիման վրա: Այդ կանոնները ընդունվել են կաթողիկոսից, գործադրվել են բոլոր թեմերում և իրանք հոգաբարձուները, ընտրութեան ժամանակ, ոչ մի առարկութիւն չեն արել նրանց դէմ: Ոչ ոք չէ բողոքել այդ կանոնների դէմ, որոնք ջնջում են Մատթէոս կաթողիկոսի կանոնադրութեան բոլոր կէտերը ընտրութեան վերաբերմամբ: Եթէ դա վատ բան էր, եթէ դա ապօրինութիւն էր, կամ հայ ժողովրդի իրաւունքների ոտնահարումն, եթէ պէտք է գոյութիւն ունենար հին կանոնադրութիւնը, ինչո՞ւ, կեղծաւորներ և փարիսեցիներ, չը բողոքեցիք իր ժամանակին, ինչո՞ւ այդ կանոնների հիման վրա ընտրվեցիք և պաշտօնավարեցիք, և այսօր, երբ մենք միայն կատարված իրողութիւնն ենք արձանագրում, դուք ինսինուացիաներ էք անում, թէ «կամենում են ոչնչացնել Մատթէոս կաթողիկոսի կանոնադրութիւնը, և այդ այն ժամանակ, երբ հրապարակի վրա է հայոց դպրոցների ցաւոտ հարցը, երբ «հին օրէնքների» ու «աւանդութիւնների» վրա հիմնված՝ մենք աշխատում ենք այդ դպրոցների աւտոնոմիան պաշտպանել»: «Կանոնադրութիւնը, հին օրէնքներն ու աւանդութիւնները» ոչնչացնողը գործնականապէս դուք էիք, պ.պ. փարիսեցիներ, երբ համակերպեցիք ժամանակաւոր կանոններին, ընտրվեցիք և գործեցիք նրանց հիման վրա, և միայն այսօր, երբ խնդիրը ձեր կաշուի մասին է, սկսել էք յիշել հին կանոնադրութիւնը, որ ոչնչացրել են Խրիմեանը, ձեր գովաբանած տեղապահը և դուք ինքներդ:

Ձուր են ձեր աչքակապութիւնները և վայնասունները: Կիրքը կուրացրել է ոչ թէ 70 ծխականներին, որոնք հաւաքվել էին իրանց իրաւունքները պաշտպանելու, այլ ձեզ, որ միայն այն ժամանակ էք ժողովրդական իրաւունքների մասին խօսում, երբ որևէ վտանգ է սպառնում ձեր գոյութեան և թայֆայական շահերին:

Ինչո՞ւ այդքան վախենում էք նոր ընտրութիւններից, ժողովրդի կամքի նոր արտայայտութիւնից: Գուցէ նրա համար, որ նոր պատուիրակները հարց կը բարձրացնեն հաշիւ տալու մասին, մի տարրական պարտաւորութիւն, որ դուք այնքան մեծ խնամքով զլանում էք կատարել ամբողջ 2 տարի: Ընտրվելիս որպիսի՜ մեծ խոստումներ էիք տալիս:

Փոքր ի շատէ իրան յարգող հոգաբարձութիւնը, տեսնելով որ ժողովրդի մէջ անվստահութիւն է ծագել դէպի իրան, կըշտապէր ինքը կոչ անել նոր ընտրութեամբ վստահութիւն յայտնել իրան. իսկ դուք, ընդհակառակը, դանդաղներ էք ուղարկում տեղապահին, աշխատելով որ այն պատուիրակները, որոնց լիազօրութեան ժամանակամիջոցը, հէնց իրանց ասելով, 2 տարի է մնում, գան և ընտրեն հոգաբարձուներ 4 տարվայ համար, այսինքն յայտնապէս ոտնակոխ անեն ժողովրդի իրաւունքը: Տրամաբանակա՞ն է, որ 2 տարի լիազօրութիւն ունեցողը 4 տարվայ համար հոգաբարձու ընտրէ:

Կեղծեցէք, կեղծեցէք, որովհետև դա ձեր փէշակն է, առանց դրան ապրել չէք կարող. բայց իմացէք, որ ժողովուրդը շատ լաւ հասկացել է այժմ ձեր կեղծիքը:

Հ. Ա.

ԴԷՊԻ ՀԱՄԱՄԼԻ ԵՒ ԱԲԱՐԱՆՊՈԼ

V

Մեր ճանապարհորդութեան վերջին կէտը նշանակված էր Արագածի լանջի վրա գտնվող Հաջի-Խալիլ գիւղը:

Այդ գիւղը գտնվում էր մեր իջևանած Ախթալա գիւղից մի ութ վերստի վրա:

Հաջի-Խալիլի հասարակութեան գլխաւոր տանուտէր Յարութիւն Միրզայեանը, տեղեկանալով գիւղերում մեր ճանապարհորդութեան մասին, շտապել էր դէպի Ախթալա դեռ երեկոյեանից:

Նա ջերմ համակրում է մեր կուլտուրական նպատակներին և իր կողմից աշխատում է աջակցել, որքան կարող է:

— Վաղը, ժամը 11-ից, Հաջի-Խալիլ գիւղի վարչութեան գրասենեակում հաւաքված կը լինեն շրջակայ գիւղերի ներկայացուցիչները ձեզ լսելու: Ես ամեն բան կը կարգադրեմ վաղօրօք:

Այսպէս նա ձևակերպեց իր պատրաստակամութիւնը ընդ առաջ գնալու մեր ճանապարհորդութեան նպատակին:

Ախթալայում մենք վերջացրել էինք մեր գործը: Մեր իջած տան տէրը՝ Բարսեղը խոստացաւ ամեն կերպ օգնել գիւղում բացված մեր արհեստանոցի գործունէութեան:

Մենք հանգիստ սրտով ճանապարհ ընկանք դէպի Հաջի-Խալիլ:

Արագածը ազատ էր ամպից և մառախուղից: Նրա երկճիւղ գագաթը ձիւնապատ իր գօգով շատ մօտ էր երևում նայողի աչքերին: Եւ միայն երևացող գիւղերի շարքերը և լեռնային խողովակները իրանց ստուերներով յիշեցնում էին ընդարձակ և հեռաւոր տարածութիւնների մասին:

Ճանապարհին մենք անցանք եզիդիների Քարվանսարա գիւղով:

Երկու ծերունի գիւղի կողմից սկսեցին գանգատվել իրանց հողային նեղ վիճակի մասին:

Նրանք խօսում էին հայերէն:

— Շատ նեղված ենք,—ասում էին նրանք,—ոչ հող ունենք կարգին ցանքս անելու և ոչ լայնարատ արօտներ կենդանիներ պահելու համար: Զրկված ենք բոլորովին և ատնված մշտական աղքատութեան:

Եւ յիրաւի Քարվանսարայի եզիդիները ստիպված են թափառելու զանազան տեղերում՝ իրանց գիւղական եկամուտի պակասը լրացնելու համար:

Հասանք Հաջի-Խալիլ և իջանք գիւղական վարչութեան բնակարանում:

Այդ ժամանակ գիւղական դատարանում քննվում էին գործեր: Մենք այցելեցինք դատարանը և լսեցինք մի երկու դատեր:

Այնուհետև կազմեցինք զրոյց հաւաքված ներկայացուցիչների հետ:

Եկել էին ներկայացուցիչներ տասն գիւղից, ընդամենը վաթսուն հոգի:

Ես բացատրեցի կատարելագործված կաթնատնտեսութեան և ջուլհակութեան նշանակութիւնը:

Գիւղացիները տուին հարցեր գործի կազմակերպութեան մասին: Նրանց շահագրգռել և հետաքրքրել էին այն գործածքները, որ պատրաստել էին մեր աշակերտները: Նրանք յատկապէս խնդրեցին, որ հետևեալ գարնանից գայ մէկը և կազմակերպի խոշոր ձեռնարկութիւն: Անշուշտ գիւղական բանկային մարդիկ պէտք է իրանք վերցնեն կազմակերպչական գործով և պատրաստեն հող գործունէութեան համար:

Մի քանի գիւղեր պահում են մեծ թւով կենդանիներ և կարող են լայն զարգացում տալ կաթնատնտեսութեան գործին: Այդպէս են Հաջի-Խալիլ, հայ և թուրք Գեօզալդարա, Ախթալա, թուրքի Դիւզքեանդ, Ղըրխ-Դագիրման, Դանագիրմազ, Հայ-Փամբ գիւղերը, որոնք ունեն 300—800 կաթնատու կովեր:

Զրոյցին ներկայ էին նաև թուրք և եզիդի գիւղերից ներկայացուցիչներ:

Կուլտուրական համերաշխութեան խօսքը մեծ հաճոյք պատճառեց ժողովականներին:

Տեղական գործողները՝ ինքը տանուտէր Յ. Միրզայեանը, երիտասարդներ և հաւատարիմներ խոստացան աջակցել նորաձևութիւնների գործին:

VI

Վերջացնելով իմ համառօտ նկարագիրը՝ յայտնեմ մի քանի ընդհանուր տպաւորութիւններ կատարած ճանապարհորդութիւնից:

Գիւղը սկսում է արթնանալ:

Նա դեռ մեծ առաջադիմութիւններ չէ արել, բայց արդէն սկսել է զգալ կատարելագործութիւնների կարիք:

Դուք կը ցանկանաք օրինակներ իմ ճանապարհորդութեան շրջանից:

Եւ ես ձեզ կը տամ:

Գիւղերում, օրինակ, բաւական տարածված է քամող կամ զտիչ գործիքը, որով հացահատիկները մաքրում են դարմանի և հաւ մնացորդից: Այդ գործիքը ես տեսայ բոլոր գիւղերում: Միայն Համամլի գիւղում կայ մօտ 100 հատ այդ գործիքից:

Եւրոպական գութանները չեն դուրս մղել տեղականը, բայց կան արդէն շատ տեղերում: Համամլում հաշւում են մինչև քսան եւրոպական գութան:

Գետնախնձորի ցանքսը, որ առաջ շատ սահմանափակ էր, այժմ օրէ-ցօր ընդարձակվում է:

— Ամբողջ վագօններով գետնախնձոր են արտահանում դէպի Թիֆլիս,—պատմում էր մէկը:

— Ո՞ր գիւղերն են աւելի յայտնի գետնախնձորի մշակութեամբ,—հետաքրքրվեցի ես:

— Որդնաւ, Ղաչաղան, Համամլի և մի քանի ուրիշներ: Ղաչաղան գիւղը աւելի վաղ է սկսել այդ մշակութիւնը և նրա գետնախնձորը համարվում է լաւ սերմացու: Իսկ ամենից ընդարձակ տեղ գետնախնձորի ցանքսերին տուել է Որդնաւը:

Ես նայեցի գետնախնձորի ցանքսով ծածկած արտերը: Մշակութիւնը բաւարար է, մանաւանդ լաւ են Որդնաւ գիւղի արտերը: Հողը փխրեցրած է բահով և ժողովված թփերի շուրջը, կամ ինչպէս տեղացիները ասում են՝ «բուկ տուած» կամ «թօխի տուած»:

— Ո՞րքան գետնախնձոր կարտահանէք տարեկան:

— Մօտ քսան վագօն,—պատասխանեցին ինձ:—Եթէ իւրաքանչիւր վագօնի համար հաշւենք 750 պուդ, կունենանք ընդամենը 15,000 պուդ: Գետնախնձորը տանում են Թիֆլիս աշնանն ու ձմեռը և ծախում 45—60 կոպէկով պուդը:

Գիւղերից մէկում, օրինակ՝ հայ Գեօզալդարայում ահա մի քանի տարի է, որ բարւոքում են տեղական կովերի ցեղը՝ բերելով ցուլեր ռուս գիւղերից: Միւս գիւղերը սկսել են նոյնպէս հետաքրքրվել ազնիւ ցուլեր բերելու հարցով, օրինակ Քեշիշքեանդ, Մունջուխլու գիւղերը:

Հերթական է դառնում հող պարարտացնելու խնդիրը: Համամլի գիւղում նոյնիսկ խնդրեցին ինձ, որ գտնեմ մասնագէտներ, որոնք մի շարք զրոյցներ կամ դասախօսութիւններ կարդային հողագործութեան բարւոքման խնդիրների մասին:

Նոյնպէս հարց է յարուցվել խոտաբոյսեր ցանելու մասին, թէև դեռ շատ քիչ մարդիկ են փորձեր անում այդ ասպարէզում:

Պէտք է այստեղ յիշատակեմ, որ Փամբակի և Աբարանպոլի գիւղերում ընդունված է ցանել խոփուկ և հնձել նրան խոտ շինելու համար: Իւրաքանչիւր տուն ցանում է 1—$1^1/_2$ դեսեատին: Համամլիի շրջանում դեսեատինը տալիս է 120—200, Աբարանպոլում 90—150 պուդ խոտ:

Մեղուաբուծութեան մասին ես արդէն խօսել եմ:

Աչքի առաջ ունենալով արթնացող հետաքրքրութիւնը դէպի գործը՝ ես յայտնեցի, որ հայ տնայնագործական ընկերութեան կողմից ես խօսել եմ և հրաւիրել Ա. Մխիթարեանին և Ա. Աթանասեանին մեղուաբուծութեան և հողագործութեան մասին դասախօսելու Համամլում ներկայ ամռվայ ընթացքում:

Իսկ կաթնատնտեսութիւնից, անասնապահութիւնից և տնայնագործութիւնից թէ գործնական և թէ տեսական գիտութիւն տալիս են մեր բացած կաթնատունը և ջուլհականոցը:

Նրանք ներկայ համեստ գործունէութեամբ ապագայ ընդարձակ գործի սկզբնաւորութիւնն են հիմնարկում:

Առ այժմ այսքան մեր տեսածի և մեր լսածի մասին:

Ա. Քալանթար

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս կիրակի Թիֆլիսի բոլոր եկեղեցիներում նշանակված էր պատուիրակների ընտրութիւն՝ Ներսիսեան դպրոցի վիճակով հեռացող վեց հոգաբարձուներ ընտրելու համար, և, որքան տեղեկացանք, համարեա բոլոր եկեղեցիներում ևս յարուցվել է այս խնդիրը, թէ ո՞րքան իրաւացի և արդարացի է պատուիրակների ներկայ ընտրութիւնը:

Խնդիրն ահա թէ ինչումն է: Ներսիսեան դպրոցի յատուկ կանոններով և Մատթէոս կաթողիկոսի կոնդակով հոգաբարձուները բոլորը միասին ընտրվում են պատուիրակներից չորս տարի ժամանակով և այդ պատուիրակները չորս տարվայ ընթացքում, եթէ կարիք լինի, պէտք է ընտրութեամբ լրացնեն հոգաբարձութեան թիւը. այնուհետև հրատարակվել են Փոխարքայի ժամանակաւոր կանոնները 1905 թւին, որով հոգաբարձական ընտրութիւնները կատարվում են պատուիրակների միջոցով հետևեալ ձևով. իւրաքանչիւր երկու տարին հեռանում են վեց հոգաբարձու և նրանց տեղը ընտրվում նորերը, իսկ առաջին երկու տարվայ վերջը հեռանում են վիճակով վեցը, այնուհետև արդէն հերթով, և բոլոր ընտրվածների ժամանակաշրջանը որոշվում է նոյնպէս 4-ական տարի:

Այսպիսով դուրս է գալիս, որ եթէ այժմ պատուիրակների ընտրութիւն կատարենք՝ հին պատուիրակներն անցեալ երկու տարվայ ընթացքում մեզ տուած կը լինեն վեց հոգաբարձուներ, 4 տարվայ ժամանակաշրջանով և վեց հոգաբարձու երկու տարվայ ժամանակաշրջանով, ուրեմն թէ՝ ընտրութիւնների վերաբերմամբ նրանց իրաւունքները կրճատվում են 2 տարով վեց հոգաբարձուներ ընտրելու:

Իսկ եթէ ընդունենք «Վտակ» և «Զանգակ» թերթերի առաջարկը, յանուն ժողովրդական իրաւունքների՝ տալ իրաւունք այժմեան եղած ընտրեալներին նորից ընտրել 6 հոգաբարձու 4 տարի ժամանակով,—դուրս է գալիս, որ 4 տարվայ լիազօրութիւն ունեցող պատուիրակը ընտրում է 6 հոգաբարձու (որոնք այժմ մնալու են) 4 տարով, 6 հոգաբարձու երկու տարով (այժմեան վիճակով հեռացողները) և էլի 6 հոգաբարձու 4-ական տարով (եթէ այժմ նորերն ընտրեն). ուրիշ խօսքով՝ նրանք դպրոցին կը տան լրիւ 4 տարվայ համար հոգաբարձուներ, և ընտրվելիք նոր պատուիրակների շնորհիւ պէտք է փաթթեն 6 հոգաբարձու երկու տարի ժամանակով:

Այս դրութիւնը ստեղծվում է շնորհիւ նոր ժամանակաւոր կանոնների թերութեան, ուր չէ նախատեսված, թէ ո՞վ պէտք է գիջող լինի.—առաջին երկու տարին ժողովո՞ւրդը դէպի իր ընտրեալ պատուիրակները թէ՞ ժողովրդից ընտրված պատուիրակները դէպի իր ընտրեալ ժողովուրդը. և որովհետև այս այսպէս է, աւելորդ է խնդիր յարուցանել, թէ ո՞րպիսի կարգադրութիւնը «օրինաւոր» է. ինչպէս էլ որ վարվենք, օրինաւոր չէ. և պէտք է կամ ժողովրդի իրաւունքները տուժեն և կամ ընտրեալ պատուիրակներինը՝ այս առաջին երկու տարում. իսկ այնուհետև իւրաքանչիւր չորս տարին պարբերաբար կընտրվեն պատուիրակներ. իսկ նրանք իրանց հերթին իւրաքանչիւր երկու տարին կընտրեն 6-ական հոգաբարձու և բոլորն էլ կը մնան պաշտօններում 4-ական տարի:

Այժմ խնդիր է ծագում, թէ ի՞նչպէս վարվել:

Մեր կարծիքով ներկայ դէպքում իւրաքանչիւր գիտակից անհատ, որ կողմնակից է ժողովրդապետութեան գաղափարին և իսկապէս յարգում է ժողովրդի իրաւունքները, պէտք է անպայման կողմնակից լինի այն մտքին, որ այս առաջին երկու տարին պէտք է ժողովրդից ընտրված պատուիրակները զիջող լինեն և իրանց պաշտօնը կատարած համարեն և հեռանան՝ տեղի տալով նոր ընտրութիւններին. մեր բոլոր իրաւունքների ակը, աղբիւրը ինքն իսկ բուն ժողովուրդն է, ուրեմն ինչո՞ւ չասել, որ չեմ ուզում քո տուած իրաւունքը շահագործել, անհաւասիկ, որովհետև թիւրիմացութիւն կայ մէջտեղը, վեր առ քո տուած իրաւունքը և եթէ ինձ արժան ես համարում՝ նորից տուր քո վստահութեան քուէն:

Եթէ մեր հին պատուիրակները այդպէս չը վարվեն, այլևս իրաւունք չեն ունենալ ժողովրդի անունից խօսել, այլ նրանք պէտք է համարվեն ուզուրպատորներ, բիւրոկրատներ և չինովնիկներ, որոնք իրանց ձանկն ընկած իրաւունքները աշխատում են շահագործել ամեն կերպ և ամեն տեսակ իրանց օրինական շրջանակներից դուրս...

Այս խնդրի ուրիշ արդարացի լուծումն առաջարկվածների մէջ չենք տեսնում...

Զարմանք սխալվում են «Վտակ» և «Զանգակ» թերթերը նկատելով պատուիրակների լիազօրութեան ընդլայնացումը իբրև ժողովրդի իրաւունքների պաշտպանութիւն. ընդհակառակը «ընտրեալների» իրաւունքների ապօրէն լայնացումը կատարվելու է նոյնիսկ ժողովրդի անմիջական իրաւունքների կրճատումով: Այդպիսով նրանք պաշտպանում են ոչ թէ ժողովրդի, այլ «ընտրեալների» (իմա իրանց մարդկանց) շահերը...

Շիրին

ԱՆՊԱՏԿԱՌ ՍՏՈՒԹԻՒՆ

Մոզնու ծխականներից շատերը խնդրում են մեզ յայտնել, որ «Զանգակ» թերթի մէջ (№ 2) հրատարակված այն լուրը, որպէս թէ կիրակի, յուլիսի 6-ին, Մոզնու եկեղեցում կայացել է Ստ. Լիսիցեանի նախագահութեամբ ծխականների ժողով, որ կայացրել է որոշում-բողոք Սաթունեան առաջնորդի կարգադրութեան դէմ—միանգամայն սուտ է: Մոզնու եկեղեցում ոչ մի ծխական ժողով չէ կայացել և չէր կարող կայանալ այն պարզ պատճառով, որ երբ աւագ քահանայ տէր-Սիմէօն Ջաշկեանը բացեց ժողովը և յայտնվեց, որ չը կայ ծխականների օրինական թիւը, այն է հրահանգի պահանջած $^1/_5$ մասը, ժողովը համարվեց չը կայացած, կազմվեց այդ մասին արձանագրութիւն, թէ ժողովը չը կայացաւ և յետաձգվեց յաջորդ կիրակի, 7 օրից յետոյ, և ծխականները ստորագրելով արձանագրութիւնը՝ ցրվեցին:

Այդ կարող են վկայել թէ աւագ քահանան և թէ արձանագրութիւնը ստորագրողները, որոնց թւում պ. պ. Ս. Աթանասեան, Բ. Առաքելեան, Օրբելեան, երէցփոխ Բ. Տէր Յակոբեան և ուրիշ շատերը:

Դրանից յետոյ մի քանի պարոններ, յայտնի խմբակին պատկանող, մնում են և մասնաւոր խորհրդակցութիւն անում, բայց այդ մասնաւոր և մի քանի հոգու խորհրդակցութիւնը համարել ծխական ժողովի վճիռ—դա ոչ միայն կեղծիք է, այլ և անպատկառ ստութիւն, որին ընդունակ կարող են լինել բարեխղճութիւնից զրկված մարդիկ:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Արմաւիր, 3 յուլիսի

Յունիսի 29-ին, գործակալ Գ. ք. Թևեկեանի նախագահութեամբ, տեղի ունեցաւ այստեղ, համաձայն Աստրախանի Թեմի կառավարչից եկած հրամանի, ընդհ. ծխ. ժողով պատուիրակներ ընտրելու համար: Ժողովին ներկայ էին 160 հոգի, քուէարկվեցին 18 հոգի, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրվեցին հետևեալ անձինք. Խաչ. Մուրադեան, Պօղ. Խաչերեսեան, Համբ. Այվազեան, Բաղդ. Գասպարեան, Սարգ. Յովհաննիսեան, Սահ. Սեֆերեան և Սիմ. Շահնազարեան: Այդ նորընտիր պատուիրակները պէտք է գնան և ներկայ գտնվեն սեպտ. 7-ին Աստրախանում կայանալիք պատգամաւորական ժողովին՝ ամբողջ Աստրախանի Թեմի համար մի պատգամաւոր ընտրելու, որ նա էլ մասնակցի Էջմիածնում կաթողիկոսական վերջնական ընտրութեանը:

Գրիգոր Բալասանեան

Երևան, 6 յուլիսի

Ամսիս 3-ի երեկոյեան, բժիշկ Բէկ-Իսաւպօվի տան ծառայի մօտն են գնում նրա երկու ծանօթ ընկերները:

Այդտեղ բաւականին երկար մնում են և հարբելով՝ խեղդում են ծառային ու ապա դաշոյնով տասնութ տեղից կտրատում են նրան և վերցնելով խոհանոցից զանազան իրեր՝ անյայտանում են:

Շնորհիւ ձեռք առնված միջոցների, մարդասպաններից մէկը բանտարկված է, իսկ միւսը չէ գտնված: Այս վայրենի բարբարոսութեան պատճառները պարզված չեն: Քննութիւն է կատարվում:

Մ. Սարգսեան

Էջմիածին, 4 յուլիսի

Ձուր են այն տրտունջները՝ թէ կեանքը մեռած է Էջմիածնում. երբ կրկին անգամ ես ոտք դրի վանքի պարիսպների մէջ, ինչ-որ զարկեր էին լսվում այս ու այն կողմից. նրանք, իսկապէս, շատ նման էին ժամացոյցի տկտկոցի:

Վանքում գերիշխող քաօսի մէջ նկատվում է մի ինչ որ գործ, որը սակայն կատարվում է անխտեմ ու անժամանակ:

Թւում էր ինձ, որ այդ զարկերը կենսունակ եռանդի օգտակար արդիւնքները պէտք է լինէին. մինչդեռ նրանք ոչ այլ ինչ էին, բայց եթէ շարունակվող քանդումի անընդհատ հարուածներ:

Եօթ-ութ տարի առաջ Հայրիկը բոլորովին անտեղի կերպով տասը հազար ծախսեց և մայր տաճարի հիւսիսային ու հարաւային կողմերում շինել տուեց բացօթեայ մատուռներ:

Այդ երկու մատուռների գոյութիւնը միանգամայն հանելուկ էր մնում մինչև այսօր, և ահա ներկայ տեղակալը հնարաւոր է գտնում վանքի այսօրվայ սուղ միջոցներից 500 րուբլի էլ յատկացնել այդ հանելուկը վերջնականապէս լուծելու համար:

Եւ բանուորները քլունգը առած քանդում են այդ երկու մատուռները:

Հիւսիսային մատուռը մտադրութիւն կայ վանքի նորոգութեան ժամանակ փոխադրել վանքի ներսը, իսկ հարաւայինը՝ Գայիանէի վանքը:

Մատուռների քանդելու պատճառաբանութիւններից մէկն էլ կարծեմ այն է, որ նրանց շնորհիւ խոնաւութիւնը անցնում է մայր տաճարը և արդէն կարծեմ ճեղքուածք է առաջացրել պատերից մէկի մէջ:

Այսպէս թէ այնպէս փաստը այն է, որ վերաշինութեան հեռանկարներով յափշտակված՝ այսօր շարունակում են քանդել առանց սպասելու գալիք կաթողիկոսի կարգադրութեան:

Մեղք գործած կը լինէի, եթէ չարձանագրէի յիշատակութեան արժանի մի նորութիւն. Մեսրոպ վ. Տէր-Մովսիսեանն էլ մի կողմից է սկսել քանդել, այն տարբերութեամբ միայն, որ նա հին խարխուլ խուցերի շարունակութեամբ մինչև Երեմիա սրբազանի շինել տուած միաբանութեան նոր խուցերը ձեռնարկում է մատենադարանի շէնքը, եթէ չեմ սխալվում Դ. Իզրաշեանի հաշւով:

Մատենադարանի տեղը բաւականին յարմար է. բայց հետաքրքրական է իմանալ՝ ի՞նչ բանի պիտի ծառայի վեհարանի այժմվայ մատենադարան-թանգարանը, որ աննշան գումար չէ կլանել:

Ցաւենայն դէպս, երկու դէպքում էլ, թէ քանդելում և թէ վերաշինելում, խոհեմութիւն կը լինէր մի քանի ամիս էլ համբերել: Մի գուցէ նոր եկողն էլ արդէն ձեռնարկվածները սկսի քանդել և իր ճաշակին յարմարեցնել:

Թերևս այդ էլ մեծ դժբաղդութիւն կը լինէր, եթէ միայն դրամական աղբիւրները անսպառ լինէին:

*

Այստեղ ես լսեցի, որ երիտասարդ բարենորոգիչների շրջանում խորհրդակցութիւններ են տեղի ունենում. նրանք մշակում են բարենորոգումների մի ամբողջ ծրագիր ապագայ նորընտիր կաթողիկոսին ներկայացնելու համար:

Իր մշակած բարենորոգումները ի կատար ածելու նպատակով երիտասարդ կրօնաւորների այդ խումբը ջերմ կերպով պաշտպանում է իբր թէ Օրմանեան պատրիարքի թեկնածութիւնը:

Եթէ միայն իրաւ է, պէտք է զարմանալ ուրեմն այդ երիտասարդների անհետևողականութեան վրա: Նրանք իրանց բարենորոգումների գլխաւոր կէտերից մէկը դրել են կուսակրօն հոգևորականութեան վերացումը: Արդ՝ այն Օրմանեանը, որ մի

տարի առաջ դէմ էր քահանաների կրկնամուսնութեան, կարծր է ընդունել նրանց այդ առաջարկը. անշուշտ ո՛չ։

Եթէ բարենորոգութեան միւս կէտերն էլ այդ տեսակ լինեն, պարզ է որ «ոչ»-երի թիւը անվերջ կը դառնայ։

Այնուամենայնիւ ես վճռեցի այդ առիթով մի փոքրիկ անկետ անել միաբանների խուցերում, բայց հէնց առաջին քայլափոխում հանդիպեցի անաջողութեան և բարւոք համարեցի հրաժարվել այդ մտքից։

Մի ժամանակ ես ծանօթ էի Տիրայր վարդ. Տէր-Յովհաննիսեանի հետ. օրացոյցի մէջ նրա անունը յիշվում է շարունակ իբրև Էջմիածնի Մայր-Աթոռի միաբան. ահա փորձեցի նրա բնակարանը փնտռել։

Բանից դուրս եկաւ, սակայն, որ Տիրայր վարդապետը դեռ ևս 5—6 տարի առաջ 2 ամսվայ արձակուրդ վերցնելով գնացել է արտասահման և մինչև այսօր էլ ճանապարհորդում է Եւրոպայում, իսկ մայր-աթոռը չը գիտէ թէ ուր է իր այդ միաբանը։

Շատ հետաքրքրական է թէ ինչ կասէ հոգևոր իշխանութիւնը նրա երկարատև բացակայութեան առիթով։

Ինչպէս յայտնի է, Տիրայր վարդապետի վրա, դեռ ևս Ալէքսանդրոպոլի յաջորդ եղած ժամանակվանից, քրէական գործ կայ ի՞նչ վախճան ունի, գոնէ, այդ գործը։

Վերջապէս դեռ ևս երկար ժամանակ պէտք է յիշվի օրացոյցում Տիրայր վարդ. իբրև Էջմիածնի Մայր-Աթոռի միաբան և երկարատև արձակուրդ վայելի։

*

Հայ լրագիրներում լոյս տեսած մի քանի «նամակ խմբագրութեաններից» արդէն, կարծում եմ, ընթերցողները հասկացած պիտի լինեն, որ այստեղի «կարմիրների» և Բաբգէն վարդապետի միջև սև կատու է անցել։

Այդ երկու կողմերի մտերմութիւնը սկզբից արդէն կասկածելի էր շատերի համար. «կարմիրները» ուզում էին շահագործել Բաբգէն վարդապետին որոշ նպատակների համար, իսկ վերջինս էլ մտենում էր նրանց՝ «կարմրութիւնը» իր ապագայի համար վերելք դարձնելու յուսով։

Սակայն այդ խաղը երկար չը տևեց. երկու բարեկամները սառեցին իրարից։

Բաբգէն վարդապետը տեղապահ սրբազանի վրա չը կարողացաւ ունենալ այն ազդեցութիւնը, ինչ որ հարկաւոր էր «կարմիրների» համար, իսկ սինոդական իր մրցակից Յուսիկ վարդապետին տապալել «կարմիրների» օգնութեամբ չաջողվեց Բաբգէն վարդապետին. փորտունան թեքել էր իր երեսը։

Այն մտերիմները, որոնց վրա յենվելով Բաբգէն վարդապետը մի ժամանակ ուզում էր տապալել իր միաբան ընկերոջ, մի գեղեցիկ օր արժանացրին նրան սուլոցների, իսկ Յուսիկ վարդապետը ժողովրդի համար պատկերացաւ իբրև աւելի անկեղծ բարեկամ։

Եւ Բաբգէն վարդապետը վաղարշապատցի իր մտերիմների բարեկամական ձեռքում այսօր թողել է գաղթականական հարցը իբրև վրէժխնդրութիւն։

Գուցէ դա ճիշտ չէ, բայց այդպէս են խօսում և արժէ արձանագրել այդ լուսաբանութիւնը, որպէս վկայութիւն, որ շահագործողների մտերմութիւնը դրանից աւելի անկեղծ լինել չէր կարող։

*

Ինտրիգների այդ մխորի մէջ մի մարդ միայն լուռ տոկունութեամբ անձնատուր է եղել իր երաժշտական գեղարուեստական աշխատանքներին. դա Կոմիտաս վարդապետն է։

Նա շարունակում է իր ուսումնասիրութիւնները և մօտիկ ժամանակներս հրատարակելու է ժողովրդական միաձայն երգերի մի շարք էժանագին գրքոյկներ իւրաքանչիւրը տասնեակ երգերով։

Աջողութիւն իր կոչմանը նուիրված այդ միակ ժրաջան ու համեստ աշխատաւորին։

Լ. Դ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մ.-Ղարաքիլիսա, 6 յուլիսի

Յուլիսի 5-ին ծխ. դպրոցի դահլիճում «Հայ բեմի դերասանները», ղեկավարութեամբ դերասան Վ. Միրզոյեանի, ներկայացրին Սունդուկեանի «Պէպօ» կօմեդիան և «Պաշտօնս խոմփալն է» վօդևիլը։ Դահլիճը համարեա լիքն էր։ Հանդիսականների մէջ այդ երեկոյ առանձնապէս աչքի էին ընկնում Ղշլաղից եկած գիւղացի երիտասարդները, որոնք 4—5 վերստ հեռաւորութիւնից եկել էին այդ ներկայացումը տեսնելու։

Ներկայացումը անցաւ բաւարար։ Գիւղացիների վրա ահագին ազդեցութիւն գործեց Պէպօյի արդարացի բողոքը և Զիմզիմօվի հրէշային տիպը։

Զիմզիմօվներ մեզանում շատ կան։ Գիւղացիները իրանց կաշու վրա նրանց կեղեքումները զգացել են, ուստի նրանց ոգևորութիւնը չափազանց էր Պէպօյի քաջական յաղթութեան համար։

Նոյնպէս աջող անցաւ «Պաշտօնս խոմփալն է» վօդևիլը շնորհիւ պ. պ. Զիլինգարեանի և Ղազարեանի։

Հանդիսականները ուրախ տրամադրութեամբ ցրվեցին։

Գիւղական ուսուցիչ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Թիֆլիսում ամառվայ առաջին կէսը անցաւ շատ մեղմ և բարեխառն։ Միայն մի քանի օր օդը այնքան տաքացաւ, որ ծանր էր լինում շնչառութիւնը, իսկ յաճախ գալիս էին անձրևներ և գիշերները ջերմաչափը իջնում էր մինչև 16—15 աստիճան։ Շատերը, որոնք պատրաստվում էին ամարանոց գնալու, փոխեցին իրանց դիտաւորութիւնը։ Ցրտերի և անձրևների պատճառով Կօջօրում և Մանգլիսում գտնվող ամարանոցականները շատ անախորժ վիճակի մէջ էին ընկել և նրանցից մի քանիսը գալիս էին քաղաք, մինչև տաք և պայծառ օրերի սկսվելը։ Արդեօք նոյնպէս կանցնի ամառվայ երկրորդ կէսը՝ թէ պէտք է ամառը իր ոյժը ցոյց տայ—այդ մնում է ճաշակել քաղաքում մնացողներին։

◆ Կ.-Պոլսից Թէհրան գնալու նպատակով յուլիսի 5-ին Թիֆլիս է եկել Թէհրանի թիւրքական դեսպան Նասուղի Բէյը։

◆ Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետի յուլիսի 5-ին արած որոշման համաձայն, Թիֆլիսում վրացերէն լեզուով հրատարակվող «Նապերցկալի» անունով թերթը իր վնասակար ուղղութեան համար դադրեցված է պատերազմական դրութեան ամբողջ տևողութեան ընթացքում։

◆ Յուլիսի 6-ին, կիրակի օր, Վրաստանի էկզարխ Նիկօնի մահվան քառասունքի օրը, Վրաստանի էկզարխի ժամանակաւոր կառավարիչ Գրիգորի եպիսկոպոսը Սիօնի մայր տաճարում հոգեհանգիստ կատարեց, որին ներկայ էին Փոխարքայի ամուսին կոմսուհի Ե. Ա. Վօրօնցօվա-Դաշկօվա, Փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական սենատոր Միցկևիչ, ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետ Ռեաբինկին և ուրիշ պաշտօնատար անձինք։ Հոգեհանգիստներ են կատարվել նաև քաղաքի միւս բոլոր եկեղեցիներում։ Այդ օրը քաղաքի մէջ փակված էին սինեմատօգրաֆները, երաժշտութիւն ոչ մի տեղ չէր նուագում և զբօսանքներ չը կայացան։

◆ Վրաստանի նոր էկզարխի նշանակումը յետաձգված է մինչև աշուն։

◆ Յուլիսի 7-ին, ցերեկվայ ժամը 12 և 1/2-ին, իսկական գաղտնի խորհրդական Կօխանօվսկին 5000 ռուբլու արժէքի թանգագին իրեղէնները պահ տալու նպատակով բանկ տանելու համար հաւաքում է արկղի մէջ և դնում է կառքի ետևի մասում։ Բարեատինսկայա փողոցի անկիւնում Թիֆլիսի բնակիչ Իվան Խուցիէվը գողանում է այդ արկղը և սկսում է փախչել, բայց իսկոյն բռնվում է։ Բոլոր իրերը լիովին վերադարձված են ըստ պատկանելոյն, իսկ Խուցիէվը յանձնված է իշխանութեան։

◆ Ստացանք նոտագրած «Մանկական երգարան», հրատարակութիւն Ա. Պօղոսեանի ֆօնդի։ Երգարանի կազմողն է Ա. Մանուկեան։ Նոտագրված են 31 երգ եւրոպական նոտաներով։ Գինն է 30 կոպէկ։

◆ Ժողովրդական համալսարանների վրայ թատրոնական սեկցիայում արդէն պատրաստութիւններ են տեսնվում առաջիկայ սեզօնի համար։ Համարեա մշակված է ռեպերտուարը, որի կազմի մէջ մտել են 25, գլխաւորապէս թարգմանական, պիէսաներ։ Ռեժիսոր հրաւիրված է վրաց թատրոնի արտիստ Կ. Շատիրօվը։

◆ Վերջին ամսում քաղաքային վրաձարկղի մէջ մեծ քանակութեամբ սկսել են ստացվել զանազան տուրքեր ու պատիկներ, և վարչութիւնը ամենայն օր վճարում է 6000 ռուբլի հին պարտքեր։ Դրա շնորհիւ քաղաքի պարտատէրերից շատերը, որոնց բաց թողած գումարը հասնում է 150,000 ռուբլու, արդէն այս վերջին ամսում կարողացել են բաւարարութիւն ստանալ։

◆ Նահանգապետի արած առաջարկին՝ քաղաքային հասարակական վարչութեան գործունէութեան վերջին տարիների հաշիւը իրան ներկայացնելու մասին՝ քաղաքագլուխը պատասխանել է, որ 1904 թւի հաշիւը դեռ ևս 1907 թւի աշնանը յանձնված է դումայի վերստուգիչ յանձնաժողովին, իսկ 1905 և 1906 թւականներինը դումայի որոշմամբ նոյնպէս ներկայացված է նոյն յանձնաժողովին. ինչ վերաբերում է 1907 թւի հաշւին, նա կազմվում է այժմ և պատրաստ կը լինի օգոստոսին։

◆ Ներկայումս Թիֆլիսում հիւր է Խարկովի համալսարանի պրօֆեսոր յայտնի բուսաբան Վ. Մ. Արնօլդին, որը ուսանող բնագէտների հետ միասին գիտական ճանապարհորդութիւն է կատարում Գեօկչայ լճի վրա միկրօ-բուսաբանական ուսումնասիրութիւնների համար։

◆ Յունիս ամսվայ ընթացքում Թիֆլիսի բուսաբանական այգին այցելել են 9 հազարից աւելի յաճախորդներ, չը հաշւելով մինչև տասը տարեկան հասակ ունեցող աշակերտներին և երեխաներին։ Յաճախորդների թւում մեծ տեղ են բռնում ուսանողներ-էքսկուրսանտները։

◆ Քաղաքային վարչութիւնը ձեռնարկել է կազմելու 1909 թւի ելևմուտի նախահաշիւը, ժամանակին դումային ներկայացնելու համար։

◆ Սօլօլակի տունելի փորուածքի աշխատանքները արդէն 20-րդ օրն է որ ընդհատված են։ Պատճառը կօնցեսսիօներների և կապալառուների միջև ծագած թիւրիմացութիւններն են եղել, այլ ոչ բանւորների, ինչպէս որ հաղորդված էր տեղական լրագիրներից մէկում։ Աշխատանքները վերսկսված են յուլիսի 7-ից։

◆ Երևանի նահանգի անցեալ տարվայ բամբակի բերքը այժմս պարզված է արդէն. նրա ընդհանուր գումարը հասնում է 383,000 պուդի։ Նախընթաց տարվայ համեմատութեամբ, համարեա, ոչինչ չէ աւելացել։

◆ Ի նկատի առնելով Կովկասի բամբակագործութեան մասում գործող ինստրուկտորների օգտակար ծառայութիւնը, երկրագործական դեպարտամենտը որոշել է աւելացնել նրանց ռոճիկը։

◆ Յուլիսի 6-ին Պետերբուրգից Թիֆլիս է եկել Պետական Դումայի անդամ Ե. Գեգեչկօրին և նոյն օրը և եթ ճանապարհվել դէպի Քութայիս։

◆ Երեկվանից սկսել է լոյս տեսնել վրացերէն լեզուով ամենօրեայ մի թերթ «Ախալի Սխիվի» անունով (Նոր ճառագայթ) Օթխմեզուրիի խմբագրութեամբ։

◆ Վերջին ժամանակներս Թիֆլիսի խուլիգանները սկսել են իրանց հմտութիւնը գործադրել շքեղ պճնված տիկինների թանգագին հագուստների վրա։ Մի կիրակի օրվայ ընթացքում նրանք փչացրել են երեք տիկինների հագուստները։ Առաջներում խուլիգանները փչացնում էին տիկնանց շորերը զանազան թթուտներով, իսկ այժմ էլ կտրտում են թևերը, ետևի մասը, մէջքից, կողքերից և այլն։ Այդ պատճառով անհրաժեշտ է զգոյշ լինել, մանաւանդ վագօնների մէջ նստելիս, եթէ միայն ուզում են խնայել իրանց թանգագին հագուստները։

◆ Յուլիսի 6. ի գիշերը Մետեխի բանտում պահապան զինուորը հրացանի գնդակով վիրաւորել է կալանաւոր Ոստամելիձէին։ Գնդակը ծակել անցել է բերանից։

◆ Ախալքալաքի գաւառից մեզ հաղորդում են, որ հացահատիկների ցանքսերը շատ բաւարար վիճակի մէջ են գտնվում գաւառի մեծագոյն մասում։ Մի քանի օր առաջ եկած կարկուտը, որ տեղաց Կարտիկամ գիւղում, աննշան վնաս է հասցրել արտերին։

◆ Կարսում մտադրութիւն կայ հիմնել եկեղեցական-ուսուցչանոց և նրա կից օրինակելի երկդասեան դպրոց ռուս և յոյն երեխաների համար։

◆ Պարսկաստանից ահագին քանակութեամբ Շուշու գաւառը անցնող մորեխը ոչնչացրել է Մինախօրլի, Թազաքէնդ, Իլխիչալարի և Սաֆիանլի գիւղերի բամբակի ցանքսերը, բոստանները և պարտէզները։

◆ ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Օրերս մեր քաղաքից «Մշակի» № 137.ում տպված էր մի անստորագիր թղթակցութիւն, որը քննում էր Աշոտ եպիսկոպոսի և նրա դաշնակիցների, à la Ասլան Աթաբէգեան, գործունէութիւնը։ Ինչպէս և պէտք էր սպասել, թղթակցութիւնը մեծ տպաւորութիւն թողեց՝ համակրանք յարուցանելով բոլորի մէջ, բացի մի խումբ շահագրգռվածների, որոնք փչչացնում են, թէ յօդուածագրին պիտի պատժել։ Այդ հալածիչները իբր թէ գտել են «թղթակցին», կամ լաւն ասած՝ հեղինակին ճանաչում մի անձի, որի անունը երևում է «Մշակում» մեր քաղաքից գրած թղթակցութիւնների տակ։ Այժմ այդ անձի գլխին թափվում են ծանօթ սպառնալիքներ, որոնք գերազանցում են ամենաբուռն երևակայութեան հնարածները»։

Հետաքրքրականն այս բանում նա է, որ Աշոտ եպիսկոպոսի և հոգաբարձու Ասլան Աթաբէգեանի տեղ հրապարակ է գալիս իբրև պաշտպան մի «սօցիալիստական» (?) կազմակերպութիւն։ Նորերս, երբ Ալէքսանդրօպօլի թերթուկ «Ժայռը» կոպիտ ձևով վիրաւորել էր ժողովրդի պաշտամունքը և մութ ամբոխը բոլորովին պախարակելի եղանակով իր դատավճիռն էր գործադրել խմբագրի վրա, այն ժամանակ դաշնակցական մամուլը մեզանում, Ամերիկայում, Բուլղարիայում, [illegible] դէպքերից յետոյ, առաջին անգամ ubri et obri յայտարարեց, որ գրչելի է, աններդունելի է, երբ գրչի դէմ զինվում է բիրտ, կոպիտ ոյժը։ Հասնելուկը նրանումն է, որ այս անգամ տուժողը «իրանց մարդն» էր։ Այժմ Շուշու յայտնի տեսակի գործողները իրանց վայրենի տականքը ուզում են ուղղել կարծեցեալ թղթակցի դէմ, որը համարձակվել է դիպչել «համակրող» եպիսկոպոսի և «սրբանեակ» հոգաբարձուի «պատւին», հոգաբարձուի, որ այնքան «սօցիալիստ» է, որ չէ զանազանում իր և ուսումնարանի փողի արկղիկները... Այս դէպքը, ինչպէս և նորերս արձանագրված Իգդիրի թուղթիկը, թող ի նկատի ունենան որոշ տեսակի ղեկավարները, եթէ չեն ուզում, որ կուսակցութիւնը վերջնականապէս ընկնի վերջին նրա համակրողների աչքում։ Կամ մեր «սօցիալիստները» ուզում են նմանվել ֆրանսիական կղերականներին, որոնք համարձակութիւն էին ունեցել ասելու ազատամիտներին. «Երբ դուք էք կանգնած կառավարչական ղեկի մօտ, մենք յանուն ձեր սկզբունքների պահանջում ենք մեզ համար գործելու ազատութիւն։ Երբ մենք ենք տեղը տալիս ձեզ, այն ժամանակ յանուն մեր սկզբունքների արգելում ենք ձեր գործելու ազատութիւնը»։ Այն էլ պէտք է ասել, որ կայ աւելի սաղական և մօտիկ համեմատութիւն։ Դա նորադարձ քրիստոնեայ զուլուսի բացատրութիւնն է չարի և բարու մասին. «Երբ ես գողանում եմ ուրիշի կինը՝ դա բարի է, երբ իմ կինն են գողանում՝ դա չար է»։ Յամենայն դէպս հասարակութիւնը գիտէ այժմ թղթակցի վիճակը և ճանաչում է նրա ոխերիմներին։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յուլիսի 7-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, Լազարեվսկայա, Բօզօվայա և Կօնստանտինօվսկայա փողոցների անկիւնում, 7-րդ քաղաքամասի շրջանում, հալալաբարեան միջանցքին մօտիկ, անյայտ չարագործներ ատրճանակի գնդակներով սպանում են թաղական վերակացու Կեսեւին։ Նրա դիակը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոց։ Չարագործին գտնելու համար միջոցներ են ձեռք առնված։

◆ Յուլիսի 8-ին, առաւօտեան ժամը 6-ին, Վերայի այգիներում, Ղօրղանեանի հողի վրա, Շաքրօ Մամինաշվիլու դարբնոցին մօտիկ առուի մէջ գտնված է Թիֆլիսի քաղաքացի Միխայիլ Չօլկաձէի դիակը։ Վերջինս զինեստուն ունի դարբնոցից ոչ հեռու։ Դիակը ուղարկված է հիւանդանոց քննութեան ենթարկելու և պարզելու՝ Չօլկաձէն սպանված է թէ ընկնելուց է մեռել։ Քննութիւն է կատարվում։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Յուլիսի 2-ին, ցերեկվայ ժամը 4-ին, Կասպիյսկայա փողոցում տեղի ունեցաւ մի սկանդալ, որը քիչ էր մնացել ահագին դժբաղդութեան պատճառ դառնար։ Վերխնի-Պրիուտսկայա փողոցի մասում Սալեանսկի գնդի երեք զինուորներ ինչ-որ բանի համար տեղական բնակիչների դժգոհութիւնը գրգռել են իրանց դէմ։ Երբ նրանք վերադառնում էին տուն, Կասպիյսկայա փողոցի անկիւնում նրանց դիմաւորում է ամբոխը քարերով։ Նոյնիսկ նրանց միջից մի ինչ-որ թուրք բաժանվելով վազում է դէպի զինուորներից մէկը—Բիգլենը և ֆիննական դանակը հանելով ուզում է հարուածել. Բիգլենը անմիջապէս խլում է նրա ձեռքից դանակը, բայց հէնց այդ րօպէին մի ուրիշ թուրք փայտով խփում է խլողի ծնօտին և, կարծես, իբրև ազդանշան, ամբոխի միջից որոտում են ատրճանակների մօտ 15 գնդակաձգութիւններ դէպի զինուորները, որոնք բարեբաղդաբար ոչ ոքի չեն վնասում։ Դէպքի տեղն է գալիս ոստիկանութիւնը, և հաւաքւում են նաև մի քանի տասնեակ զինուորներ Սալեանսկի գնդի զօրանոցներից, իրանց ընկերներին օգնելու նպատակով։ Գործը գնալով լուրջ կերպարանք էր ստանում, որովհետև ամբոխը ձեռք չէր վերցնում հեռացող զինուորներից և մօտենում էր նրանց աւելի ու աւելի խտացող շարքերով։ Այնուամենայնիւ 8-րդ ոստիկանամասի պրիստաւ կապիտան Պօլտօրացկուն աջողվում է համոզել ամբոխին ցրվելու և այդպիսով սպառնալի դարձող միջադէպը վերջանում է առանց դժբաղդութեան։

Զինուոր Բիգլենի վրա յարձակվող երկու թուրքերը, մէկը՝ դանակով, իսկ միւսը՝ փայտով, կալանաւորված են։ Նրանք պարսկահպատակներ են։ Գնդակ արձակողները կարողացել են անյայտանալ։

Ընդհարման շարժառիթը, ինչպէս տեղեկացել է «Баку» լրագիրը, գարեջրատներից մէկում երեք զինուորների ու տեղական ջահելների միջև կռւոյ պատճառով ծագած վէճն է եղել։

◆ Քաղաքապետը նորերս թոյլատրել է Աւետիս Գէորգեանցին հրատարակելու հայերէն լեզուով մի նոր շաբաթաթերթ «Նաւթային Աշխարհ» անունով։ Թերթի խմբագրութիւնը լինելու է Բալախանիում, Կասպիական ընկերութեան տան մէջ, իսկ թերթը տպագրվելու է Բագու քաղաքում, Վօկզալնայա փողոցի վրա գտնվող «Արամազդ» տպարանում։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Ինչպէս յայտնի է, արտաքին գործերի մինիստր Ա. Պ. Իզվօլսկին մօտ ժամանակներս Մարիէնբադ է գնալու։ Պաշտօնական տեղեկութիւններին նայելով նրա գնալը մասնաւոր բնաւորութիւն է կրում։ Չը նայելով դրան՝ Պետերբուրգի դիպլօմատիական շրջանները Իզվօլսկու գնալուն քաղաքական լուրջ նշանակութիւն են վերագրում։ Մարիէնբադում Իզվօլսկին տեսակցութիւն կունենայ աւստրիական արտաքին գործերի մինիստր բարոն Էրենտալի և իտալական՝ կոմս Տիտտօնիի հետ։ Կարծում են, որ քննութեան նիւթ կը ծառայեն, ի միջի այլոց, Բալկանեան թերակղզու վրա տեղի ունեցող վերջին անցքերը, Մակեդօնիայի բարենորոգումների ծրագիրները և դրա համաձայն էլ այն անհրաժեշտ փոփոխութիւններն ու ուղղումները, որ պիտի մտցնել միւրցշտեգեան համաձայնութեան մէջ։

◆ Ծովային շրջաններում օրվայ հարցը ծովապետ Բօստրեմի հրաժարականի լուրն է։ Ասում են, որ ծովապետը վհատված այն աննրդհատ յարձակումներից, որ տապալեց նրա բոլոր ջանքերը նոր նաւեր պատուիրելու հարցի առիթով համաձայնութիւն ստանալու թէ Պետական Խորհրդի և թէ Դումայի յանձնաժողովներում, վճռել է մօտիկ ապագայում թողնել ծառայութիւնը և կամ, գոնէ, հրաժարական տալ ծովային մինիստրի օգնականի պաշտօնից։ Ծովապետը, ինչպէս ասում են, զիջելով իր աւագ ընկերակիցների և ծովային մինիստրութեան գլխաւոր կառավարչի յորդորներին, համաձայնվել է սպասել մինիստրութեան մէջ առաջիկայում կատարվելիք բարենորոգումներին։ («Рѣчь»)

◆ Երեք քահանաներից բաղկացած մի պատգամաւորութիւն, մօտ օրերս ներկայանալով ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստր Շաուֆուսին, խնդրել է թոյլատրել քահանաներին երրորդ կարգի տոմսակներով նստել երկրորդ կարգի վագօններում, ինչպէս որ ընդունված է օֆիցերների համար։ Իրանց այդ խնդիրը նրանք պատճառաբանում են նրանով, որ երրորդ կարգի ճանապարհորդները յարգանքով չեն վերաբերվում դէպի քահանաները։ Մինիստրը համակրանքով է վերաբերվել դէպի այդ միջնորդութիւնը և խոստացել է գործադրութեան մէջ մտցնել նրան։ («Р. В.»)

◆ «Р. Утро» լրագրին հաղորդում են, որ ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստր Շաուֆուսը շրջագայելով ներկայումս իր իրաւասութեան ներքոյ գտնվող հաստատութիւնները՝ առանձնապէս ուշադրութիւն է դարձնում այն բանի վրա, որ հաստատութիւններից շատերի մէջ կին ծառայողների կազմը սահմանված չափից գերազանցում է։ Ենթադրում են, որ այս վերջին հանգամանքը պատճառ կը դառնայ կին ծառայողների մասսայական արձակման։

ՄԱՄՈՒԼ

Բացի «Armenia» անունով անգլիերէն ամսագրից, որ հրատարակվում է Ամերիկայի Բօստօն քաղաքում, դեվիզ ունենալով Գլադստօնի այս խօսքերը «To serve Arménia is to serve Civilization» (Ծառայել Հայաստանին՝ ծառայել է քաղաքակրթութեան), Հնդկաստանի Կալկաթա քաղաքում ևս այս տարվայ մայիս ամսից սկսվել է հրատարակվել անգլիերէն «The Armenian» անունով մի երկշաբաթեայ թերթ, որի նպատակն է ծանօթացնել Հնդկաստանի անգլիախօս հասարակութիւնը և անգլիախօս հայերին միւս երկիրների հայ ժողովրդի կեանքում տեղի ունեցող դէպքերի և առհասարակ արևելեան (Պարսկաստանի, Թիւրքիայի, Կովկասի) երկիրների հետ կապ ունեցող դէպքերի հետ։ Թերթը կազմվում է հետաքրքրական ձևով, բայց միևնոյն ժամանակ այն տխուր խորհրդածութիւնն է առաջ բերում, որ Հնդկաստանի հայերը արդէն իրանց մայրենի լեզուն մոռանալու շրջանն են մտել։

*

«Бирж. Вѣд.» թերթի յունիսի 21 և 28-ի համարներում սկսել են տպվել Վ. Օպօչինինի «Кавказскіе очерки» վերնագրով յօդուածները։ Հեղինակը շատ արդարացի կերպով սկսում է իր ակնարկները այն փաստից, որ ռուսների մէջ չը կայ կովկասագիտութեան լուրջ ժողովրդականացումն և նոյնիսկ Կովկասի մասին ռուս հասարակութիւնը չունի ճշգրիտ տեղեկութիւններ։ Նա ցոյց է տալիս, որ, սովորաբար ռուս գրողները, օրինակ՝ Մենշիկօվ և այլք իրանց տեղեկութիւնները Կովկասի և այնտեղ կատարվող դէպքերի մասին քաղում են կովկասեան ռէժիմի այս կամ այն զոհերից, զանազան պաշտօնաթող կամ պաշտօնից արձակված չինովնիկներից, որոնք, վերադառնալով Պետերբուրգ, ոգևորում են իրանց աչառու և կանխակալ տեղեկութիւններով Մենշիկօվի պէս գրողներին։ Մինչդեռ իմանալու համար, թէ իսկապէս ինչ է կատարվում Կովկասում, ինչու յուզվում է նա և ինչ են ցանկանում նրա բնակիչները՝—պէտք էր ամենից առաջ դիմել անցեալին, քննել ռուսական իշխանութեան քաղաքականութեան ամբողջ փոփոխական ուղղութիւնը և այն ժամանակ միայն խնդիրը կը լուծվէր։

Ապա պ. Օպօչինին ասում է, որ Կովկասը նուաճելիս Ռուսաստանը ամբողջ ժամանակ ստիպված էր յենվել քրիստոնեայ ազգաբնակութեան վրա և հայերի ու վրացիների մէջ նա գտաւ իր կամքի ամենաջերմեռանդ սպասաւորներ, իր պետական վիճակի ամենաբնական կատարողներ։ Եւ այդ հայերն ու վրացիները իրանց արիւնով գրեցին պատմութեան էջերում իրանց մասնակցութիւնը կովկասեան պատերազմների մէջ։

Ապա յօդուածագիրը յանդիմանում է նրանց, որոնք, իբրև ազէտներ, տրտունջ են յայտնում, թէ Ռուսաստանը թոյլ է տուել մտնել իր սահմանների մէջ և ապրել նոր նուաճված հողերի վրա պարսկական և թիւրքական հայերին։

«Բայց այն, ինչ չէ հասկանում պ. Մենշիկօվը,—ասում է պ. Օպօչինինը,—շատ լաւ հասկանում էր կոմս Պասկեվիչը, երբ Թիւրքմէնչայի դաշնագրի 15-րդ յօդուածով պայմանաւորեց հայ ընտանիքների ազատ գաղթումը Պարսկաստանից, որովհետև ձեռք բերած երկիրը պէտք էր լցնել հաւատարիմ և անձնուէր ժողովրդով, որի վրա կարելի լինէր հաստատ յենվել մուսուլմանների հետ մղած կռիւներում։ Եւ սակայն կոմս Պասկեվիչը առանձին համակրութիւն չէր տածում դէպի հայերը. գոյութիւն ունի նոյնիսկ բաւական տարածված ենթադրութիւն, թէ նրա ղրդմամբ կորաւ հայոց Ներսէս կաթողիկոսը»։

Օպօչինինի ակնարկները դեռ վերջացած չեն, ուստի մենք դեռ առիթ կունենանք խօսելու նրանց մասին։

*

Ռուսաց բոլոր առաջադիմական լրագիր-

[illegible]

«Бирж. Вѣд.» [illegible]

[illegible]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 8 յուլիսի

[illegible]

Բագու, 22 յունիսի

[illegible]

հազարաւոր օրինակներով տպագրել թըռուցիկ բաց թողեց, կամենալով գրգռել ժողովուրդը քահանաների և հոգևոր իշխանութեան դէմ։

Բագուի հայ քահանայութիւնը քաջ ճանաչելով Տէր-Ոսկանեան քահանային իր ժամանակին նշանակութիւն չը տուեց այդ թռուցիկին։ Ի նկատի ունենալով, որ Բագուի ժողովուրդը գիտէ, թէ ով է Տէր-Ոսկանեան քահանան, թերևս «Մշակ» օրաթերթի մէջ տպված նամակին էլ ուշադրութիւն չը դարձնէր, եթէ միայն յիշեալ քահանայի այդ նամակը միտումաւոր չը լինէր և պրովոկացիայի կնիք չը կրէր իր վրա։ Ահա այս հանգամանքը ստիպում է Բագուի հայ քահանայութեան յայտարարել, որ Տէր-Ոսկանեան քահանան դադարեցված է քահանայագործութիւնից և աքսորի դատապարտված ոչ միայն կոնսիստորիայի, այլ և սինօդի հրամանագրութեամբ միահամուռ անկախ Բագուի քահանաների միջամտութեան։ Որ յիշեալ քահանան, հակառակ հոգևոր բարձր իշխանութեան կարգադրութեան, ուրիշ անգամները, նոյնպէս և այժմ յամառել է կատարել իշխանութեան հրամանը և փախուստ տալու համար սկսել է դեգերել այս ու այն կողմ...

Որ այդ քահանան ոչ թէ վեց ամիս է, որ զրկված է քահանայագործութիւնից, այլ միմիայն այս տարվայ մայիսի 13-ից է դադարել և գնացել Թիֆլիս փոխանակ Սևան գնալու։

Որ այդ քահանայի զաւակները, վերահասութեամբ և հսկողութեամբ քաղաքիս հայր գործակալի, իրանց հօր ծուխն հովւող քահանայից անխափան ստանում են արդիւնքի $^{2}/_{3}$ մասը։

Այժմ հարցնում ենք. այն քահանան, որ Ախալքալաքից սկսած մինչև Բագու, իր ընկերների հետ, տասնեակ տարիներ շարունակ «գաւազանով» և փողոցային լկտի հայհոյանքներով է խօսել, որ տասնեակ տարիներ շարունակ, հարստահարելով իր ընկերների համբերութիւնը, յափշտակել է անիրաւացի նրանց ծխերը, օրինակատաբութիւնները, հասանելի արդիւնքը և այլն. այն քահանան որ իր ընկերներին զրկելով իր ծխերի թիւը բերել հասցրել է 2000 և աւելի առասպելական թիւի, որի համար գոյութիւն չունի ոչ իշխանութիւն, ոչ օրէնք, ոչ կարգ ու կանոն և այլն...

Վերջապէս այն քահանան, որ յանդգնութիւն ունի եկեղեցու խորանում, զգեստաւորված, խաչը ձեռքին, բազմութեան ներկայութեամբ գոռալու գործակալ վարդապետի երեսին ի վեր—«վարդապետ, եթէ դու չես թոյլ տալ այս պսակը կատարելու, ես այստեղ արիւն կը թափեմ...»

Մթէ այդ քահանան չը գիտէ, թէ իրան ինչու են պատժում, ինչու են Սևան աքսորում։

Բագուի հայ քահանայութիւնը ցանկանալով ցանկանում էր օր առաջ տեսնել այն անաչառ քննիչին, որ պիտի կարողանար քննել նրա վրա բարդված բազմաթիւ ու բազմատեսակ մեղադրանքները, զեղծումներն ու ապօրինութիւնները, որոնք այս ու այն պատճառով տակաւին մնացել են առանց քննութեան...

Բագուի հայ քահանայութիւնը յոյս ունի, որ, շնորհիւ անաչառ քննիչի, այն Տէր Ոսկանեան քահանան, որ տարիներ շարունակ շահագործում էր հանգուցեալ վեհափառ հայրապետի բարեսրտութիւնն ու ներողամտութիւնը, այս անգամ կը մերկանայ և կը կանգնէ հրապարակի վրա իր ամբողջ բարոյական այլանդակութեամբ։

Բագուի հայ քահանայութիւն

—

Ֆրէզնօ, 10 յունիսի (Ն. տ.)

Հայկակ Արփիարի անդարմանելի ու ողբացեալ մահը ամեն անկեղծ հայու սրտին մէջ այնպիսի խոր վէրք մը պեղեց, որու դարմանումը շատ երկար ժամանակի խնդիր է. այդ մահը ողբալի ու կսկծալի է ոչ միայն այն պատճառաւ, որ բազմավաստակ ու 30 տարիներէ ի վեր ազգին ու հայ գրականութեան նուիրուած կեանք մը սև ու դժոխային ոճիրի մը զոհ կերթայ, այլ մանաւանդ այն պատճառաւ, որ անգամ մը ևս կը հաստատուի մեր նոր սերունդի վրայ դրուած յոյսերու խպառ ոչնչացումը և սա համոզումը կը սկսի հաստատուիլ ամենուս սրտին մէջ, թէ ներկայ յեղափոխական անուանեալ այս նոր սերունդը պարզապէս վիժուածք մըն է մեր հայրենիքը խպառ քանդելու ու ազգը բնաջինջ ընելու. կը սկսինք մտածել, թէ Լէնկթիմուրները, Շահ-Աբասները, Ջինգիզխանները, Ենիչերիներն ու վերջապէս 6—7 դարերէ ի վեր եկող-գացող Թուրք սուլթաններն այնչափ վնաս չտուին մեր ազգին, որչափ ներկայ սերունդը, որ յեղափոխական անունին ներքև ամեն անռեւի ոճիրներ ի գործ դրաւ, ամենէն օգտակար, շինիչ ու բարեբար անձինք բնտրողութեամբ՝ ազգին մէջէն բառնալու ջանք չխնայեց, Թիւրքին ու քիւրդին դէմ կռուելու համար աղքատ ու միամիտ ժողովրդին արիւն-քրտինքով խնայած դրամը կորզեց ձեռքէն՝ ոճրագործներ առաջ բերելու, սնուցանելու և մեր գլխուն սոսկալի աղէտներ թափելու համար։ Երբ այս ամենը կը տեսնենք, պատառ-պատառ կըլլայ մեր սիրտն ու արդար վրէժխնդրութեամբ մը լեցուելով մեր հոգին՝ կը սկսինք աղաղակել. «Ով յեղափոխականներու պետեր, ինչու թէ ամենքդ մէջ գլուխ ունենայիք ու ես կարող ըլլայի սուրի հարուածով մը զայն գետին տապալել ու դժոխոց անդունդը ղրկել»։

Այս զգացումներուն ներքև երբ կը կարդամ «Մշակը» ու կը տեսնեմ, թէ միայն ես չեմ այդպէս խորհող, այլ շատ մը ողջամիտ ու ազնիւ անձնաւորութիւններ կողքան այդպիսի ոճրագործութեանց զոհ գացող պատուական անհատները, աստիճան մը սփոփանք կը զգամ ու կուզամ խառնել իմ ցաւս անոնց ցաւերուն, արտասուքս՝ անոնց արտասուքին ու միացնել իմ պարտականութիւնս անոնց պարտականութիւններուն։

Այդ կարգի գրուածքներէն էր «Մշակի» 49-դ թուահամարի մէջ հրատարակուած՝ յարգելի բժշկապետ Բ. Նաւասարդեանի «Հայկակ-Արփիար» վերնագրով յօդուածը, որ խորապէս յուզեց զիս. և իր առաջարկը՝ Հայկակ-Արփիարին արձան մը կանգնելու ու անոր անունով որբեկներ պահելու՝ այնչափ մօտ եկաւ սրտիս, որ ես ալ կը փութամ իմ լումաս դնել ձեր միջոցաւ այդ նըպատակի համար հաստատուած կամ հաստատուելիք սնդուկին մէջ, ներփակելով 25 ր. օրդէր մը՝ իր հիմնարկած կովկասեան հայոց բարեգործական ընկերութեան որբանոցին մէջ Հայկակ Արփիարի անուամբ ու անոր յիշատակին պահուելիք որբերուն ծախուց համար։

Կ. Մ. Նշկեան

—

Ծալա, 20 յունիսի

Խորին շնորհակալութիւն ենք յայտնում այն բոլոր նուիրատուներին, որոնք տեղիս Տաճատ քահանայի ձեռամբ չեն զլացել իրանց լուման ուղարկել մեր դպրոցի շինութեան օգտին։ Նաև յայտնում ենք շնորհակալութիւն այն անձանց, որոնք ջերմ աջակցութիւն են ցոյց տուել վերոյիշեալ քահանային՝ նուէրների հաւաքման գործում։

Նուիրատուութեան ընդհանուր գումարը հասնում է 1073 րուբլու, որպիսի գումարից 50 ր. ստացվել է Պետերբուրգից, 520 ր. Մոսկվայից, 160 ր. 75 կ. Լուգանսկից, 62 ր. Իւզովկայից, 19 ր. Մարիուպոլից, 8 ր. Պոլոգի կայարանից, 28 ր. 50 կ. Տագանրոգից, 15 ր. Մելիտոպոլից, 116 ր. Ռոստովից Դ./վ., 72 Արմաւիրից և 10 Ալէքսանդրոպոլից *)։

Ծալայի ս. Գրիգորիս եկ.-ծխ. դպրոցի՝
Հոգաբարձութիւն

—

Թիֆլիս, 8 յուլիսի

«Մշակի» № 145-ի «Մամուլի» բաժնում առաջ է բերված մի այդ թռուցիկ, որը իբր թէ բաց է թողնվել Իգդիրի դպրոցի վերջին դէպքերի առիթով՝ անհաբեկման և սպառնալիքի միջոցով լռեցնել տալու հակառակ կողմերից մէկն ու մէկին։

Բացարձակ յայտնում եմ րնթերցող հասարակութեան, որ այդ թռուցիկը ոչ մի կապ չունի դպրոցի դէպքերի կամ ուսուցիչներից մէկն ու մէկի անձնաւորութեան հետ։

Թռուցիկ ուղարկողը և այն՝ դպրոցի հետ կապողը այդ միջոցով արել է ոչ այլ ինչ, եթէ ոչ մի զրպարտութիւն։

Իգդիրի դպրոցի աւագ-ուսուցիչ՝
Յաբէթ Խաչատրեան

*) Չը նայած որ նուիրատուների մանրամասն ցուցակն ուղարկված է մեզ տպելու համար, բայց տեղի սղութեան պատճառով անկարող ենք տպել այդ ցուցակն անփոփոխ կերպով։ Խմբ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ՖՐԱՆՍԻԱ

Կլեմանսոյի գաղտնի շրջաբերականը.— «Arbeiter Zeitung» լրագրի պարիզեան թղթակիցը տեղեկացնում է մինիստր-նախագահ Կլեմանսոյի նորերս հրատարակած մի գաղտնի շրջաբերականի մասին, որը վերաբերում է սոցիալիստական կազմակերպութիւններին։

Դրա հիման վրա ոստիկանական կոմիսարներին պարտաւորութիւն է յանձնարարվում մշտական հսկողութիւն ունենալ սոցիալիստական կազմակերպութիւնների վրա Ֆրանսիայում։

Մանաւանդ ոստիկանները պարտաւոր են ունենալ որոշ տեղեկութիւններ միացեալ կուսակցութիւնների ազգային խորհրդի պատգամաւորների, ֆեդերատիվ կոմիտեի ժողովների տեղի, ազգային խորհրդի քարտուղարի ու գանձապահի և «կուսակցութիւնների գլխաւոր գործիչների» մասին։

«Arbeiter Zeitung»-ը «Humanité»-ի հետ միասին իրանց վրդովմունքն են յայտնում Կլեմանսոյի ձեռք առած այդ նապոլէոնական ոստիկանական ռեժիմի առիթով, որի դէմ նա ինքն էր մի ժամանակ բողոքում։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳՐ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ.

7 յուլիսի

ՊԷԿԻՆ։ Բօգդիխանի ուկազով Մուկդէնի նահանգապետ Տանչաոյին հրամայված է գնալ Միացեալ Նահանգները որպէս արտակարգ կոմիսար շնորհակալութիւն յայտնելու այն բանի համար, որ Միացեալ-Նահանգների կառավարութիւնը հրաժարվեց իրան հասանելիք վարձատրութիւնից այն վնասների համար, որ պատճառել էր բօկսերների ապստամբութիւնը։ Ուկազում յայտնված են բօգդիխանի բարեկամական զգացմունքները դէպի Միացեալ Նահանգները։ Տանչաոյին շնորհված է մինիստրութեան նախագահի կոչումը։

ՄԻՋԷՎԿԱ։ Այստեղ վախճանված կալուածատէր իշխան Լօբանով Ռոստովսկին թողեց 50,000 ր. տեղական ազնւականութեանը՝ մի թոշակ հիմնելու համար գպրոցներում։ Իրան ճորտ եղած գիւղացիներին իշխանը կտակեց նուգէլ հողերի կտորներ։

ՎՕԼՋԱՆՍԿ։ Վոլչանի արտակարգ զէմստվօյի ժողովը, հաստատելով գաւառի դըպրոցական ցանցի պլանը, որոշեց իրագործել ընդհանուր ուսման մտցնելը 1917 թւին։

ՊԷԿԻՆ։ Կայսերական ուկազով հրամայվում է Շանսի նահանգի նահանգապետին՝ հաղորդել դալայ-լամային կայսրի հրամանը՝ ժամանել ունկնդրութեան Պէկին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Խարկովում և նրա գաւառում, զինւորական դրութեան փոխարէն, մտցված է ուժեղացրած պահպանութիւն մի տարի ժամանակով։

Բարձրագոյն հաստատված է պետական եկամուտների հաշւեկշիռը 1908 թւի համար, որ կազմված է Պետական Խորհրդի և Դումայի որոշումների համաձայն։ Սովորական եկամուտներն են— 2.386.945,498, արտակարգ րեսուրսներ—194,457,670 ր., սովորական ծախսերն են—2,312,251,090 ր., արտակարգ—269,152,078. Սովորական եկամուտների գերակշռումը սովորական ծախսերից—74,694,408 րուբլի։

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը թոյլատրեց յուլիսի 5-ին հրաւիրել Պետերբուրգում կաւագիտութեան և կղմինտրագիտութեան հարցերի վերաբերեալ գործիչների համաժողովը։

ՆԱՈՒՀԷՅՄ։ Յուլիսի 6 ի երեկոյեան վախճանվեց սրտի հիւանդութիւնից, որ ստացել էր Ցուսիմայում ստացած վէրքերից, ծովապետ Ռօժդէստվենսկի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ (Պաշտօնական)։ Իրականութեան չէ համապատասխանում «Новое Время» լրագրի հեռագիրը Տվէրից, որ իբր թէ տիֆով հիւանդացողների թիւը տեղական բանտում օրից օր աճում է, այնպէս որ մահվան մի քանի դէպքեր են եղել։ Յունիսի 20 ին Տվէրի բանտում տիֆով հիւանդացողների թիւը ամենաշատը եղել է 30։ Այն ժամանակից հիւանդների թիւը անընդհատ պակասել է։ Վերջերս ոչ մի հիւանդացող չէ եղել։

ՕԴԵՍՍԱ։ Յուլիսի 6-ին, զօրքերի հրամանատարը «Россія» օդապարիկով թռիչք կատարեց։ Օդապարիկն իջաւ Բէնդէրում, բանակում, 100 վերստից աւելի անցնելով 2 ժամում։

ԲՕՄԲԷՅ։ 4000 ոստայնանկ-բանւորներ անկարգութիւններ արին առաւօտեան քաղաքի շրջականերում։ Քարերով դիմաւորեցին գործարանի վարչութեան եկած պաշտօնեաներին, ոստիկանութեանը և հետևակ զօրաբաժնին։ Ոստիկանութիւնը կրակեց ատրճանակներից. սպանվածներ կան բանւորների մէջ։ Ամբոխը ցրվեց։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Յուլիսի 3-ին Ադրիանօպոլ հեռագրով հրամանագրել են, որ զինւորական դպրոցներից դուրս եկած այն օֆիցերներին, որոնք վերջին 4 օրը դեռևս աստիճան չէին ստացել, օֆիցերական աստիճան տալ։ Այդ պատճառով 60 օֆիցերներ, որոնք չէին աւարտել զինւորական դպրոցը, գրաւեցին հեռագրատան շինութիւնը և նոյնպէս պահանջեցին աստիճան։ Օֆիցերական այդպիսի ցոյց տեղի ունեցան Մուստաֆա-փաշայում, Կուլէլիում, Պուրգասում, Դիմօտեկայում։ Մի քանի հարիւր զինւորներ, որոնց ծառայութեան ժամանակամիջոցը վաղուց լրացել է, հաւաքվեցին Ադրիանօպոլում բայազէտեան մզկիթում, և արձակումն են պահանջում։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—12½ ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։
ԵՐԵԿՈՅՆԵՐԸ
Ա. Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆՑ
Ընդունում է ամենայն օր բացի կիրակի և տօն օրերից, երեկոյեան ժամը 6—7 ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ։
Великокняжеская № 69. (օ. մ.) 6—3

ԲԺԻՇԿ
Ա. Միրզաբեանց
Անցեալ տարիների նման ընդունում է հիւանդներին վեներական և մորթու ցաւերով Կիսլովոդսկում, հիւրանոց «Ռոսսիա»։
(ա. օ.) 100—79

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
«ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՑ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»
(պատմական ուսումնասիրութիւն)
Խաչատուր Բաբայեանի
56 երես, գինն է 20 կոպէկ
Վաճառվում են նաև նոյն հեղինակի հետևեալ աշխատութիւնները.
1. «Բանաստեղծութիւններ» I հատոր, գինն է 50 կոպէկ և
2. «Վաղաժամ մահ», ողբերգութիւն 5 արարուածով, գինն է 1 րուբլի։
Դիմել Թիֆլիսի հայ գրավաճառներին և հեղինակին հետևեալ հասցէով.
Тифлисъ, учителю Х. Бабаяну. Пушкинская улица, № 11.
Գումարով գնողներին 30 % զեղջ
(չ. կ.) 5—5

Մեղրիի երկսեռ դպրոցի համար
հարկաւոր են
ԵՐԿՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ
հայոց լեզուի և հայերէն դասաւանդվող առարկաների, և
ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ
ռուսաց լեզուի համար
Պայմանների մասին տեղեկանալ «Մշակի» խմբագրատանը Լ. Դանիէլեանից, կամ դիմել դպրոցի հոգաբարձու Գէորգ Իսրայէլեանցին՝ черезъ Ордубатъ. сел. Мегри.
(չ. կ. հ.) 3—1

ԲԱԳՈՒԻ ՀԱՅՈՑ ԿՈՒԼՏՈՒՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀՈՂԱՅԻՆ ՍԵԿՑԻԱՆ
յայտնում է, որ բացել է բաժանորդագրութիւն իր կազմած
ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՔԱՐՏԷԶԻ,
որտեղ ցուցադրված կը լինեն Անդրկովկասում հայ ազգաբնակութեան բնակած վայրերը։
Քարտէզի մասշտաբը—1 դիւյմը 20 վերստ։
Բաժանորդագրութեան ժամանակ ամեն մի հատը կարժենայ 5 ր. Լոյս տեսնելուց՝ քարտէզի գինը բաւականաչափ կը բարձրանայ։
Քարտէզը պատրաստ կը լինի հոկտեմբեր ամսին։ Բաժանորդ կարելի է գրվել կամ Միութեան գաւառական բաժանմունքներում, կամ թէ ուղղակի դիմելով՝ Баку, Б. А. Культурному Союзу, Красноводская у., д. И. Д. Адамова.
(9, 24) 5—1

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԷՑԻ
Յարութիւն Յովհաննիսեանը խնդրում է բարեհար անձանց՝ ուղարկել իր չորս տարեկան մալապղուրկ տղային։
Հասցէ՝ Сіонс. ул., каравансарай Манташева. дворникъ Сарибекъ Онановъ.
(չ. կ. հ.) 3—1

Լոյս տեսաւ
Խաչատուր Խաչատրեանի
Ծիծաղաբեր
Հայրիկ, Պարոնեան, Պոլը-Պուղի, Գոշ Մխիթար, Դանտէ, Լաֆոնթէն, Եզոպոս, Ողտակիանոս, Մոլլա Նասր-էդդին, Կրիլով, Բալակիրեւ և ուրիշ ազգային ու օտար զուարճախօսներ։
182 ԸՆՏԻՐ զուարճախօսութիւն-անեկդոտներ, 112 երես։
ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊԷԿ
Դիմել բոլոր գրավաճառներին։ Խնձանից գումարով գնողներին 20% զեղջ և ճանապարհածախսն իմ հաշւին։ Յ[illegible]կացողները կարող են դիմել՝ Тифлисъ, Хачатуру Хачатріанъ, 9 уч. Лысогорскій пер. № 10.
(չ. ու. կ.) 8—4

ՍԱՄԱՐՂԱՆԴԻ ՀԱՅՈՑ ԵՐԿՍԵՌ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՄԱՐ
հարկաւոր են
մի ու. ուսուցիչ՝ 18 դաս (հայոց լեզ. և իրավունութիւն), ռոճիկ 700 ր., միևնոյն ժամանակ նա ճաշից յետոյ մի ժամ հայերէնով պարապելու համար (կողմնակի խմբական դասեր) ստանալու է առաւելն 300 ր., մի ուսուցիչ՝ 24 դաս. (թւաբան., երկրաչ., բնագիտ., աշխարհագր.) ռոճիկ 600 ր., մի վարժուհի (հայախօս) 24 դաս. (ռուսաց լեզ., ձեռագ., հ. վայելչ.) ռոճիկ 600 րուբլի։ Բացի ռոճիկները իւրաքանչիւրին 50 րուբլի ճանապարհածախք։
Դիմել՝ Самаркандъ, типо-литографія Демурова, попечит. армян. училища. 4—4

ՆԿԱՐԻՉ Բ. ՃԷՊԷՅԵԱՆԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ
ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԻ, ԽԱՉՎԱՌՆԵՐԻ, ԽԱՉԿԱԼՆԵՐԻ և ՈՍԿԵՉՕԾԵԼՈՒ
արհեստանոցը առայժմս Թիֆլիսից տեղափոխված է Ստաւրոպոլ, որտեղ առաջվայ պէս ընդունվում են
ՄԻՄԻԱՅՆ ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ
ՉՈՒՆԵՒՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻՆ ՏՐՎՈՒՄ Է ՍՊԱՌԻԿ
Պատուէրները կատարվում են
Ընտիր Հայկական Ճաշակով
Ցուցակը և պայմանները ուղարկվում են ձրի։
Դիմել՝ Ставрополь н|К., Барятинская № 31. Б. Джебеянцъ.
(չ. ու. կ.) 5—1

КАВКАЗСКІЯ МИНЕРАЛЬНЫЯ ВОДЫ:
Министерство Торговли и Промышленности.
НАТУРАЛЬНЫЯ СТОЛОВЫЯ ВОДЫ:
„НАРЗАНЪ" Кисловодскъ.
„ЕССЕНТУКИ" № 20
Продажа вездѣ. ● Главный складъ въ Пятигорскѣ.
ПРЕЙСЪ-КУРАНТЫ БЕЗПЛАТНО.
(17, 25, 2, 9) 82,038 27—7

Типографія „[illegible]" [illegible] съ С-ми [illegible] ул. № 3.